

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

щодо проведення практичних занять
та організації самостійної роботи
з навчальної дисципліни

**«ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ
ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ»**

У 3 частинах

*(для студентів 1 курсу денної форми навчання першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти, спеціальності
035 – Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська)*

Частина 2

Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2021

Методичні рекомендації щодо проведення практичних занять та організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Історія української та зарубіжної літератури»: у 3 ч. (для студентів 1 курсу денної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 035 – Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. : Т. В. Михайлова, Л. Г. Стародубцева. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. – Ч. 2. – 61 с.

Укладачі: канд. філол. наук, доц. Т. В. Михайлова,
ст. викл. Л. Г. Стародубцева

Рецензент

Є. С. Моштаг, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

Рекомендовано кафедрою іноземних мов, протокол № 13 від 10 червня 2021 р.

Методичні рекомендації укладено відповідно до вимог робочої навчальної програми з навчальної дисципліни «Історія української та зарубіжної літератури» та мають на меті допомогти студентам-філологам готуватися до практичних занять із цієї дисципліни, організувати самостійну роботу щодо вивчення матеріалів з історії української та зарубіжної літератури XIX – початку XX ст.

Для студентів 1 курсу денної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 035 – Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська.

ЗМІСТ

Вступ	4
Методичні рекомендації щодо вивчення навчальної дисципліни «Історія української та зарубіжної літератури»	4
Модуль 2 Література XIX століття. Плани практичних занять	7
Змістовий модуль 2.1 Література романтизму	7
Практичне заняття 2.1 Романтизм у Німеччині.....	7
Практичне заняття 2.2 Література романтизму в Англії.....	9
Практичне заняття 2.3 Творчість Джорджа Байрона.....	12
Практичне заняття 2.4 Творчість Т. Шевченка.....	15
Практичне заняття 2.5 Романтизм у літературі США.....	18
Змістовий модуль 2.2 Література реалізму XIX століття	21
Практичне заняття 2.6 Творчість Оноре де Бальзака.....	21
Практичне заняття 2.7 Література англійського реалізму.....	23
Практичне заняття 2.8 Творчість Чарльза Дікенса.....	24
Практичне заняття 2.9 Творчість В. М. Текерея. Роман «Ярмарок суєти».....	29
Практичне заняття 2.10 Ідейно-художні пошуки в російському реалізмі другої половини XIX ст. Роман Л. М. Толстого «Анна Кареніна».....	30
Практичне заняття 2.11 «Злочин і кара» Ф. М. Достоєвського як новий тип роману.....	32
Змістовий модуль 2.3 Література межі XIX–XX ст.	33
Практичне заняття 2.12 Неоромантизм в англійській літературі початку XX ст.....	33
Практичне заняття 2.13 Естетизм в англійській літературі межі XIX–XX ст. Творчість О. Вайльда.....	37
Практичне заняття 2.14 Традиції й новаторство в драматургії кінця XIX – початку XX ст.....	39
Практичне заняття 2.15 Література США межі XIX–XX ст.....	41
Практичне заняття 2.16 Творчість Івана Франка та Михайла Коцюбинського.....	42
Практичне заняття 2.17 Художньо-стильові обрії творчості Лесі Українки	45
Список художніх творів для читання. Література XIX – початку XX ст.....	47
Питання на залік з навчальної дисципліни «Історія української та зарубіжної літератури».....	50
Схеми аналізу творів різних жанрів.....	51
Термінологічний словник.....	54

ВСТУП

Матеріали видання (частина 2) розроблено відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Історія української та зарубіжної літератури» для студентів спеціальності «Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно)», згідно з якою передбачено, що в другому семестрі (I курс) студенти повинні опанувати особливості розвитку української та зарубіжної літератури ХІХ – початку ХХ століття.

Другий модуль курсу складається із трьох змістових модулів, присвячених вивченню основних художніх напрямів і тенденцій у літературному процесі зазначеного періоду: романтизму, реалізму, модернізму. Методичні рекомендації мають на меті допомогти студентам організувати самостійну роботу щодо вивчення названого історико-літературного періоду, основних художніх напрямів, творчості письменників, аналізу літературних творів, а також допомогти під час підготовки до практичних занять і заліку з історії української та зарубіжної літератури. Зміст і тематика практичних занять відповідають лекційному курсу. Кожне практичне заняття розраховане на дві академічні години.

Виробничо-методичне видання подає плани практичних занять і завдання до них, список обов'язкової та додаткової художньої літератури, створеної у досліджуваній період, питання до заліку, схеми аналізу літературних творів різних жанрів і рецензії, термінологічний словник. Головну увагу варто звернути на питання й завдання, які студенти повинні розглянути, виконати, вивчити самостійно після прослуховування лекцій, готуючись до практичних занять за темами, продемонструвати знання цього навчального матеріалу під час аудиторних занять. Пропоновані питання й завдання покликані перевірити якість засвоєння студентами змісту текстів з обов'язкового списку художніх творів, уміння аналізувати та інтерпретувати їх.

Видання призначене для студентів-філологів I курсу денної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 035 – Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська, під час підготовки до практичних занять з навчальної дисципліни «Історія української та зарубіжної літератури». Рекомендоване також викладачам та всім, хто цікавиться українською та світовою літературою.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ»

Програмою передбачено проведення лекційних і практичних занять, спрямованих на здобуття знань з історії формування й розвитку літературного процесу в окремих країнах та у світі загалом, розвиток умінь і навичок аналізу художніх текстів і літературознавчих понять, що сприяє формуванню особистості студента.

Під час *лекційних занять* студенти мають уважно слухати, занотовувати основну інформацію. Особливу увагу необхідно звертати на соціально-історичну зумовленість розвитку літературного процесу, жанрові та ідейно-тематичні проблеми, опанування літературознавчих понять, без застосування яких неможливо зрозуміти інформацію, подану на лекціях та в критичних роботах. Після прослуховування лекційного матеріалу варто ознайомлюватися з літературно-критичними працями, що забезпечить ґрунтовне засвоєння потрібного обсягу навчальної інформації та зазначеного мінімуму літературознавчих термінів.

Практичні заняття та самостійна робота з курсу «Історія української та зарубіжної літератури» – важлива форма опанування цієї дисципліни. Ці види роботи покликані доповнити, узагальнити й систематизувати лекційний матеріал, розвинути навички роботи з художніми текстами й науковими джерелами, стимулювати пізнавальну активність і творчий пошук.

На *практичних заняттях* заплановано теоретичні й практичні завдання: обговорення питань з історії розвитку літературного процесу в окремих країнах у певні епохи, змісту художніх творів та основних положень літературно-критичних праць; проведення фронтальних усних і письмових опитувань; виконання практичних завдань; проведення тестування для оцінювання ступеня засвоєння навчального матеріалу, літературознавчої термінології, результатів самостійної роботи студентів, ступеня сформованості потрібних умінь і навичок. Головну увагу необхідно приділяти ознайомленню з художніми творами та їх літературознавчому аналізу. Студенти повинні не тільки визначати певні факти, явища, поняття, але й устанавлювати логічні взаємозв'язки між поняттями, образами, творами, а також самостійно продукувати тексти на відповідну тематику відповідно до літературних норм, вимог щодо стилю й жанру. Також здобувачі освіти мають навчитися висловлювати власні погляди й думки, доводити їх, брати участь у дискусіях і диспутах тощо.

Під час підготовки до практичних занять та самостійної роботи потрібно виконати такі дії: 1) ознайомитися з лекційними матеріалами; 2) ознайомитися з критичними джерелами: підручниками, посібниками, монографіями, науковими статтями, словниками термінів та іншими джерелами, зазначеними в переліку літератури до планів кожного практичного заняття, та вивчити ці матеріали; 3) виконати всі запропоновані завдання; 4) ознайомитися з біографіями письменників; 5) ознайомитися з особливостями творчого методу кожного автора; 6) уважно прочитати художні твори, передбачені в планах; 7) записати імена та прізвища персонажів і головні події в читацькому щоденнику (так краще засвоїти велику кількість інформації); 8) відповісти усно на запитання, що дасть змогу краще продумати відповіді, виявити ступінь засвоєння навчального матеріалу; 9) запам'ятати основні дати з життя і творчості письменників, зміст творів, літературознавчі терміни тощо.

Варто зауважити, що студенти мають не лише опановувати навчальний матеріал з конспектів і підручників з історії зарубіжної літератури, але й

ознайомитися з науковими розробками, статтями й монографіями провідних літературознавців, тобто приділити увагу самоосвіті й самоконтролю, ретельно вивчати важливу, значну за обсягом інформацію. Корисно також укладати доповіді й виголошувати їх на практичних заняттях, писати тези, готувати презентації до них і брати участь у науково-практичних конференціях тощо, що формуватиме відповідні навички дослідницької діяльності. Формуванню таких навичок сприяє й написання студентами дослідницьких робіт, теми яких подано наприкінці цього видання.

Основні вимоги щодо відповіді на практичному занятті: 1) знати й розуміти зміст художніх текстів, їхні жанрово-тематичні, етико-естетичні, структурні та мовностильові засади, основні літературознавчі поняття; головні принципи художніх напрямів і течій; основні факти біографії письменників; основи літературного аналізу; 2) уміти визначати естетичну вартість, жанрово-тематичну специфіку, композиційну структуру, особливості образної системи, мови й стилю художніх творів; 3) розуміти національну специфіку та художню самобутність літератури; 4) уміти залучати літературний контекст, проводити аналогії, порівнювати твори світової та української літератури; 5) дотримуватися мовних норм у висловлюваннях; 6) відповідь повинна складатися зі вступу, основної частини й висновку, аргументи для доведення своїх поглядів і позицій також обов'язкові; 7) дотримуватися логічної послідовності викладу, точності, залучати приклади із життя й творчості письменників; 8) аналізувати власні помилки й намагатися їх уникати.

Підсумковий контроль передбачено у формі заліку наприкінці другого семестру на першому курсі. Його проведення передбачає відповіді кожного на два теоретичні питання. Варто пам'ятати, що регулярне відвідування лекційних і практичних занять, конспектування лекцій і науково-критичних праць, ознайомлення з творами й ведення читацького щоденника із виписуванням головних героїв, подій і фактів із художніх текстів сприяють глибокому оволодінню матеріалом, формуванню вмінь і навичок дослідницької діяльності, економії зусиль для віднаходження потрібної інформації, критичних джерел та їх вивчення, тобто забезпечує високий рівень підготовки до заліку (екзамену) й успішне його складання.

Підготовку до заліку варто розпочинати вже на початку семестру, оскільки викладач повідомляє студентам усі вимоги й настанови щодо цього, тобто потрібно виконати перелічені вище дії щодо опанування інформацією, необхідною для складання екзамену. Протягом семестру важливо доповнювати, систематизувати, коригувати здобуті знання, користуючись порадами викладача, відвідуючи консультації тощо.

МОДУЛЬ 2 «ЛІТЕРАТУРА ХІХ СТОЛІТТЯ» ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.1 ЛІТЕРАТУРА РОМАНТИЗМУ

Практичне заняття 2.1 РОМАНТИЗМУ НІМЕЧЧИНИ

План

1. Історичні умови розвитку та основні риси раннього німецького романтизму. Єнські романтики.
2. Художні принципи Гейдельберзької школи.
3. Своєрідність романтичного стилю Гофмана. Ідейно-художні особливості його новел.
4. Сатиричне зображення німецького бюргерства в повісті-казці «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер»: сатирико-метафоричний зміст казки; добрі сили (фея Розабельверде, лікар Проспер Альпанос) і їхня роль у казці; світ філістерів (Фабіан, Кандіда, Мош Терпін, князь, барони); протиставлення творчої людини і бездуховного філістера (Балтазар і Цахес); антипросвітницькі мотиви у творі.
5. Творчість Г. Гейне (Г. Гайне): періодизація, особливості поетики, «Книга пісень», «Німеччина. Зимова казка», «Романсеро».

Завдання

1. Прочитати твори Е. Т. А. Гофмана «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер», «Життєві погляди kota Мурра», «Золотий горнець», «Лускунчик і мишачий король», а також твори Г. Гейне (Г. Гайне) «Німеччина. Зимова казка», «Книга пісень», «Романсеро», зробити записи в читацькому щоденнику.
2. Виписати в конспект дефініції понять: *романтизм, романтична іронія, травестія, пародія, гротеск, метафора, повість-казка*.
3. Подати тлумачення словам *капричіо, альраун, компендіум, пумпернікель, реферандарій, Вельзевул, ентузіаст, філістер*.
4. Визначити, яку позицію займає автор у творі «Крихітка Цахес».
5. Виписати цитати з твору «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер» для характеристики персонажів.
6. Поміркувати над питаннями: а) сенс об'єднання двох сюжетних ліній у романі «Життєві погляди kota Мурра»; б) образи Мурра і Йоганнеса Крейслера; в) тема музики в романі; г) особливості наративу в романі.
7. Дібрати три приклади романтичної іронії з творів Е. Гофмана.
8. Зробити літературознавчий аналіз поезії. Указати ознаки романтизму.

Генріх Гейне

Чому троянди немов неживі

Чому троянди немов неживі,
Кохана, скажи мені?
Чому, скажи, в зеленій траві
Фіалки такі мовчазні?
Чому так гірко дзвенить і співа

Жайворонком блакить?
 Чому в своєму диханні трава
 Тління і смерть таїть?
 Чому холодне сонце поля
 В задумі похмурій мина?
 Чому така пустельна земля
 І сіра, мов труна?
 Чому мене, мов безумця, в пітьму
 Моя печаль жене?
 Скажи, кохана моя, чому
 Покинула ти мене? *Переклад М. Рильського*

9. Визначити віршовий розмір, тип римування, указати художні засоби.

<i>Коли розлучаються двоє...</i>	<i>З тобою ми вдвох не зітхали,</i>
<i>Коли розлучаються двоє,</i>	<i>Ніколи не плакали ми;</i>
<i>За руки беруться вони,</i>	<i>Той сум, оті тяжкі зітхання</i>
<i>І плачуть, і тяжко зітхають,</i>	<i>Прийшли до нас згодом самі.</i>
<i>Без ліку зітхають, смутні.</i>	<i>Г. Гейне. Переклав М. Стависький</i>

10. Порівняти оригінал і переклад. Указати ознаки романтизму.

Heinrich Heine. LORELEY	Лорелей
<i>Ich weiß nicht, was soll es bedeuten,</i>	<i>Не знаю, що стало зо мною,</i>
<i>Dass ich so traurig bin;</i>	<i>Сумує серце моє, –</i>
<i>Ein Märchen aus alten Zeiten,</i>	<i>Мені ні сну, ні покою</i>
<i>Das kommt mir nicht aus dem Sinn.</i>	<i>Казка стара не дає.</i>
<i>Die Luft ist kühl und es dunkelt,</i>	<i>Повітря свіжіє – смеркає,</i>
<i>Und ruhig fließt der Rhein;</i>	<i>Привільний Рейн затих;</i>
<i>Der Gipfel des Berges funkelt</i>	<i>Вечірній промінь грає</i>
<i>Im Abendsonnenschein.</i>	<i>Ген на шпильях гірських.</i>
<i>Die schönste Jungfrau sitzet</i>	<i>Незнана красуня на кручі</i>
<i>Dort oben wunderbar,</i>	<i>Сидить у самоті.</i>
<i>Ihr goldenes Geschmeide blitzet,</i>	<i>Упали на шати блискучі</i>
<i>Sie kämmt ihr goldenes Haar.</i>	<i>Коси її золоті.</i>
<i>Sie kämmt es mit goldenem Kamme,</i>	<i>І золота гребінь має,</i>
<i>Und singt ein Lied dabei;</i>	<i>І косу розчісує ним,</i>
<i>Das hat eine wundersame,</i>	<i>І дикої пісні співає,</i>
<i>Gewaltige Melodei.</i>	<i>Не співаної ніким.</i>
<i>Den Schiffer, im kleinen Schiffe,</i>	<i>В човні рибалку в цю пору</i>
<i>Ergreift es mit wildem Weh;</i>	<i>Поймає нестерпний біль,</i>
<i>Er schaut nicht die Felsenriffe,</i>	<i>Він дивиться тільки угору –</i>
<i>Er schaut nur hinauf in die Höh.</i>	<i>Не бачить ні скель, ні хвиль.</i>
<i>Ich glaube, die Wellen verschlingen</i>	<i>Зникають в потоці бурхливім</i>
<i>Am Ende Schiffer und Kahn;</i>	<i>І човен, і хлопець з очей,</i>
<i>Und das hat mit ihrem Singen</i>	<i>І все це своїм співом</i>
<i>Die Loreley getan.</i>	<i>Зробила Лорелей.</i>
	<i>Переклад із нім. Л. Первомайського</i>

Література

1. Берковский Н. Статьи и лекции по зарубежной литературе. – СПб. : Азбука-классика, 2002. – 480 с. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://19v-euro-lit.niv.ru/19v-euro-lit/berkovskij-lekcii/index.htm>).
2. Ботникова А. Б. Немецкий романтизм: диалог художественных форм / А. Б. Ботникова. – М. : Аспект Пресс, 2005. – 352 с.– Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://19v-euro-lit.niv.ru/19v-euro-lit/botnikova-nemeckij-romantizm/index.htm>).
3. Галеева Р. И. История зарубежной литературы XIX века : конспект лекций / Р. И. Галеева, Л. Ф. Хабибуллина, З. Р. Зиннатуллина. – Казань, 2014. – С. 5–11, 115–126. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://dspace.kpfu.ru/xmlui/bitstream/handle/net/22035/10_73_kl-000720.pdf).
4. Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури XIX – початку XX ст. : навч. посібник / Г. Й. Давиденко, О. М. Чайка. – 3-є вид. – Київ: Центр навч. літ., 2009. – С. 30–47, 222–225. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://www.kafedragum-artcollege.edu.ua/Files/downloads/308686_0499D_davidenko_g_y_chayka_o_m_istoriya_zarubizhno_literaturi_xix.pdf).
5. Наливайко Д. С. Зарубіжна література XIX ст.: підручник / Д. С. Наливайко, К. О. Шахова. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. – С. 24–34, 45–61, 72–103. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://shron1.chtyvo.org.ua/Nalyvaiko_Dmytro_Serhiiovych/Zarubizhna_literatura_KhIKh_storichchia_Doba_romantyzmu.pdf?).
6. Шалагінов Б. Романтичний словник : До історії понять і термінів раннього німецького романтизму / Б. Шалагінов. – Київ : Видавничо-поліграфічний центр НаУКМА, 2010. – 136 с. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/2333>).
7. Шалагінов Б. Б. Німецький романтизм і містичне / Б. Б. Шалагінов // Поетика містичного : кол. монографія / упоряд. О. Червінської. – Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2011. – С. 117–161. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2304/Shalahinov_Nimetskyi_romantyzm_i_mistychne.pdf?sequence=1&isAllowed=y).

Практичне заняття 2.2

ЛІТЕРАТУРА РОМАНТИЗМУ В АНГЛІЇ

План

1. Історичні умови розвитку й основні риси англійського романтизму. Творчість В. Блейка.
2. Естетичні принципи озерної школи. Особливості поезії В. Водсворта, С. Т. Колріджа, Р. Сауті.
3. Особливості світосприйняття і творчості П. Б. Шеллі. Космогонічна теорія і трансформація міфологічного образу в «Прометеї звільненому» Шеллі. Християнський мотив в етичній концепції.
4. Вивільнення естетичної свідомості у творчості Д. Кітса. Роль античних і ренесансних традицій.
5. Особливості історичних романів В. Скотта.

Завдання

1. Прочитати твори й зробити записи в читацькому щоденнику:

– В. Блейк. «Пісні невідання», «Пісні пізнання»;

– В. Водсворт. «Нарциси», «До метелика», «Нас семеро», «До Мільтона», «Життєві теми»;

– С. Т. Колрідж. «Балада про старого Мореплавця», поезії;

– Р. Сауті (за вибором студента);

– П. Б. Шеллі. «Прометей звільнений», «Ода західному вітру», «Хмарина», «Озимандія», «Індійська серенада», «Літо і зима», «Музика»;

– Д. Кітс. «Коник і цвіркун», «Сонет про самотність», «Сонет про море», «Як здумаю, що можу відійти...»;

– В. Скотт. «Айвенго».

2. Виписати в конспект дефініції основних понять: *романтизм, романтична двосвітовість, філософська лірика, поема, ода, балада, сонет, історичний роман, новаторство, художній метод.*

3. Проаналізувати вірш В. Вордсворта. Указати ознаки романтизму.

I dropped my pen, and listened to the wind...

Перо своє я склав, як вітер помах

Дерев доніс і скрипи бригантин

Опівночі співзвучно; хтось один,

Правдивий зміст позбувши у оковах

Турбот чи справ, чи в земських насолодах

Заснув покійно. Я й подумав, – плин

Без ліку вітром співаних квилин, –

Щоб я палким був у земних негодах.

Не всім же сповненим страху дано

Вслухатися в заупокійний спів

За горем, що минуло; та борвій

Поривом благовісним гомонів,

В печальнім серці моїм все одно,

Про легіт у мінливості ясній. Переклав Б. Завідняк

4. Проаналізувати уривок з поезії «Ода західному вітрові» П. Б. Шеллі. Указати ознаки романтизму, художні засоби, особливості віршової форми.

...Я буду тобі лірою, як ліс,

Що з того, що, як він, я облітаю!

Якби ж то наші голоси злились,

Цей спів, що сум осінній навіває,

Солодшав би, лишаючись гірким.

Моїм стань духом, дикий Дух, благаю!

Свавільний, мною стань! Помчи думки

Сухі мої крізь світ, новий світанок

Пришвидшимо! Хай бризнуть ці рядки,

Як від багать незгасних жар багрянний.

Серед людей хай йдуть мої пісні.

*Для сонних нив нехай мій голос стане
Пророчим гласом! Вітре навісний!*

Зима вже тут – чи ж довго до Весни? Переклала І. Шувалова

5. Прочитати, проаналізувати поезію П. Б. Шеллі. Указати ознаки романтизму.

Як здумаю... (переклав В. Мисик)

*Як здумаю, що можу відійти,
Не вижавши пером свій плідний мозок,
Не склавши урожай в книжки й листи,
Як зерно, що в амбар несуть з повозок;
Або дивлюсь, як знаки вогняні
У небі півночі встають жадано,
І раптом здумаю, що їх мені*

*Рукою випадку схопить не дано;
Коли помислю, вродо нетривка,
Що я на тебе більш не подивлюся
Безумними очима юнака, –
Тоді спиняюсь, думаю, томлюся,
Аж поки перед поглядом моїм
Любов і Слава пропадуть, як дим.*

6. Порівняти вірші, подані вище, визначити спільні й відмінні риси.

7. Назвати естетичні принципи В. Скотта.

8. Указати, яку інформацію надає майбутнім перекладачам «Айвенго»

В. Скотта.

Література

1. Галеева Р. И. История зарубежной литературы XIX века: конспект лекций / Р. И. Галеева, Л. Ф. Хабибуллина, З. Р. Зиннатуллина. – Казань, 2014. – С. 12–24, 32–36. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://dspace.kpfu.ru/xmlui/bitstream/handle/net/22035/10_73_kl-000720.pdf).

2. Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури XIX – початку XX ст. : навч. посібник / Г. Й. Давиденко, О. М. Чайка. – 3-є вид. – Київ : Центр навч. літ., 2009. – С. 48–49, 61–66, 225–228. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://www.kafedragum-artcollege.edu.km.ua/Files/downloads/308686_0499D_davidenko_g_y_chayka_o_m_istoriya_zarubizhno_literaturi_xix.pdf).

3. Корнільєва Л. М. Естетика англійського романтизму в сучасному науковому осмисленні / Л. М. Корнільєва // Наукові записки ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. – 2017. – Вип. 1 (85). – С. 102–116. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/literature/article/view/8>).

4. Наливайко Д. С. Зарубіжна література XIX ст.: підручник / Д. С. Наливайко, К. О. Шахова. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. – С. 226–281. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://shron1.chtyvo.org.ua/Nalyvaiko_Dmytro_Serhiiovych/Zarubizhna_literatura_KhIKh_storichchia_Doba_romantyzmu.pdf?).

5. Рабинович В. С. История зарубежной литературы XIX века : Романтизм : учеб. пособие / В. С. Рабинович. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2014. – С. 21–32. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/28668/1/978-5-7996-1139-2_2014.pdf).

6. Розман І. І. Зарубіжна література XVII–XX ст.: навч. посібник / І. І. Розман, Н. В. Рокосовик. – Київ : Талком, 2018. – С. 143–150. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://dspace.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/1606>

/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%20%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%BC%D0%B0%D0%BD_%D0%A0%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BA_B5%28170x240%29.pdf).

Практичне заняття 2.3 ТВОРЧИСТЬ ДЖОРДЖА БАЙРОНА

План

1. Життєвий і творчий шлях Байрона.
2. Естетичні погляди й провідні мотиви лірики поета.
3. Поєми Дж. Г. Байрона:
  - а) особливості світосприйняття і творчого методу Дж. Г. Байрона; байронізм; байронічний герой;
  - б) поема «Паломництво Чайльд Гарольда»: історія створення; особливості сюжету й композиції, проблематика твору; байронічний герой; природа в поемі; образ часу; жанрово-стилістичні особливості;
  - в) характеристика поем «Гяур», «Корсар», «Манфред»;
  - г) українська тема у творчості Байрона (поема «Мазепа»).
4. Значення творчості Дж. Г. Н. Байрона.

Завдання

1. Прочитати твори Дж. Г. Н. Байрона «Паломництво Чайльд Гарольда», «Мазепа» й одну зі «Східних поем» (на вибір), записати в читацькому щоденнику.
2. Виписати дефініції основних понять: *романтизм, поема, балада, байронізм, байронічний герой, новаторство, художній метод, ода, історичний роман, спенсерова строфа*.
3. Вивчити напам'ять вірш Байрона «She walks in beauty».
4. Підготувати доповідь «Тлумачення образу Прометея в Байрона і Шеллі».
5. Зробити аналіз поезії Дж. Байрона. Указати ознаки романтизму, художні засоби.

«My soul is dark...» (оригінал)

*My soul is dark – Oh! Quickly string
The harp I yet can brook to hear;
And let thy gentle fingers fling
Its melting murmurs o'er mine ear.
If in this heart a hope be dear,
That sound shall charm it forth again:
If in these eyes there luck a tear,
'Twill flow, and cease to burn my brain.
But bid the strain be wild and deep,
Nor let thy notes of joy be first:
I tell thee, minstrel, I must weep,
Or else this heavy heart will burst;
For it hath been by sorrow nursed,
And ached in sleepless silence long;*

Мій дух як ніч

*Мій дух як ніч. О, грай скоріш!
Я ще вчуваю арфи глас,
Нехай воркує жалібніш
І тішить слух в останній час.
Як ще надія в серці спить,
Її розбудить віщий спів.
Як є сльоза, вона збіжитьь,
Поки мій мозок не згорів.
Але суворо й смутно грай,
Додай жалю в свій перший звук.
Молю тебе, заплакать дай,
Бо розпадеться серце з мук.
Воно в собі терпить давно,
Давно вже в ньому вщерть*

*And now 'tis doomed to know the worst,
And break at once – or yield to song.*

George Gordon Byron

**To M.S.G. (When I dream that you love me,
you'll surely forgive)**

*When I dream that you love me, you'll surely
forgive;*

*Extend not your anger to sleep;
For in visions alone your affection can live, –
I rise, and it leaves me to weep.*

*Then, Morpheus! envelop my
faculties fast,
Shed o'er me your languor benign;
Should the dream of tonight but
resemble the last,
What rapture celestial is mine!*

...

*Ah! frown not, sweet Lady, unbend your soft
brow,*

*Nor deem me too happy in this;
If I sin in my dream, I atone for it now,
Thus doom'd, but to gaze upon bliss.
Though in visions, sweet Lady, perhaps you
may smile,*

*Oh! think not my penance deficient!
When dreams of your presence my slumbers beguile,
To awake, will be torture sufficient.*

Станси

*Як з рабства не зможеш звільнити свій край,
Борись для чужого народу.
Про подвиги Греції й Риму згадай
І вмири у боях за свободу!
Служіння добру – найшляхетніша путь,
Тож бийся за волю повсюди!
А куля і плаха тебе обійдуть,
То й честь тобі лицарська буде!*

Переклав Д. Паламарчук

6. Проаналізуйте уривки з поеми «Паломництво Чайльд Гарольда».

*Один! Один! Кругом вода,
Вода без краю й меж...
Ніхто мене там не згада,
І я – нікого теж.*

Пісня перша I

*О Музо! про тебе в Елладі воспівали,
Що ти не на землі, на небесах родилась.
Пристиджену між нас новини кобзарями,*

образ,

*Як не pomoже спів, воно
Од мук тяжких порветься враз!*

Переклад В. Самійленка

**«Коли сниться мені, що ти любиш
мене...»**

*Коли сниться мені, що ти любиш мене,
Ти на сон мій не гнівайся, люба, –
Тільки в мріях я маю те щастя ясне,
Кожний ранок – оплакана згуба.*

*Любий сон! забери собі силу мою,
А мені дай безсилля розкішне,
Може, знов, як і в ту ніч, я буду в раю,
Ох, яке ж то життя буде пишне!*

...

*Ох, не хмур, моя мила, брівок лагідних,
Не гадай, що я надто щасливий!
Коли грішний був сон, – я спокутував
зріх:*

Зник без сліду мій сон чарівливий...

*Хоч я бачив, кохана, твій усміх у сні,
Не карай ти мене за примари!*

*Після мрій чарівних прокидатись мені –
Се страшніше від всякої кари!*

Переклад Лесі Українки

Спомин

*Кінець! То був лиш сон. І враз
Блідих надій промінчик згас.
Щасливих мало днів прожито,
Світанок мій вкриває тьма,
І душу сковує зима.
Любов, надію вщент розбито.
Якби ж – і спомини. Якби!*

Переклав Д. Паламарчук

*Лиш пес завис. А мене
В розлуці кілька літ, –
Він, вірний іншому, мене
Порве біля воріт.
Вперед, корабле мій, лети,
Морську глибінь долай!
Примчи у будь-які світи,
Але не в рідний край.*

*Вітання шлю морським валам,
А вдасться доплисти, –*

*Чужим вітання берегам!
О краю мій, прости!*

Переклав Д. Паламарчук

*Не смію звать тебе з ховма твого святого.
Однак понад твоїм прославленим потоком
Блукав я і зітхав у давніх пустках, Дельфах.
Там круг твого давно занедбаного храму
Пріч сонного ключа усе мовчить-німує.
Не важусь девятьох і я будити Сестер
Моїми струнами, моїм немудрим співом.*

Переклав П. Куліш

7. Проаналізувати образ головного героя поеми «Корсар» Дж. Г. Байрона. Назвати засоби створення образу.

8. Підготувати повідомлення на тему: «Дж. Г. Байрон і Україна»; «Образ Мазепи в однойменній поемі Дж. Г. Байрона».

Література

1. Астрахан Н. І. Особливості художньої структури поеми Д. Г. Байрона «Паломництво Чайльд-Гарольда» / Н. І. Астрахан // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2004. – С. 30–33. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://eprints.zu.edu.ua/807/1/8.pdf>).

2. Галеева Р. И. История зарубежной литературы XIX века: конспект лекций / Р. И. Галеева, Л. Ф. Хабибуллина, З. Р. Зиннатуллина. – Казань, 2014. – С. 24–32. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://dspace.kpfu.ru/xmlui/bitstream/handle/net/22035/10_73_kl-000720.pdf).

3. Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури XIX – початку XX ст. : навч. посібник / Г. Й. Давиденко, О. М. Чайка. – 3-є вид. – Київ : Центр навч. літ., 2009. – С. 49–60. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://www.kafedragum-artcollege.edu.km.ua/Files/downloads/308686_0499D_davidenko_g_y_chayka_o_m_istoriya_zarubizhno_literaturi_xix.pdf).

4. Луков В. А. История литературы. Зарубежная литература от истоков до наших дней : учеб. пособие / В. А. Луков. – 5-е изд. – М. : ИЦ «Академия», 2008. – С. 283–291. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <https://mayalleng.org/d/lit/lit419.htm>).

5. Наливайко Д. С. Зарубіжна література XIX ст. : підручник / Д. С. Наливайко, К. О. Шахова. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. – С. 282–337. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://shron1.chtyvo.org.ua/Nalyvaiko_Dmytro_Serhiiovych/Zarubizhna_literatura_KhIKh_storichchia_Doba_romantyzmu.pdf?).

Практичне заняття 2.4 ТВОРЧИСТЬ Т. ШЕВЧЕНКА

План

1. Початок творчого шляху Тараса Шевченка. Навчання в Академії мистецтв.
2. Періоди творчості Т. Шевченка. Критики про перше видання «Кобзаря» (1840).
3. Ранній період творчості. Балади Т. Шевченка. Соціально-побутова поема «Катерина».
4. Історичні твори Т. Шевченка. Поема «Гайдамаки»: історична основа, композиція, головні образи.
5. Проблематика періоду «трьох літ» (1843–1847). Реалізм творчості Кобзаря.
6. Політична сатира 1843–1847 рр. Поема «Сон» («У всякого своя доля»): жанр, композиція, образна система, тема свободи у творі. Ідейна спрямованість поем «Кавказ» та «Єретик» та інших творів Т. Шевченка.
7. «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє посланіє»: жанр, проблематика, ідейний зміст, особливості віршування, багатство емоційних інтонацій (глузування, пересторога...).
8. «Заповіт» як своєрідний народний гімн українців.
9. Провідні мотиви віршів періоду ув'язнення та заслання. Творчість останніх років.
10. Прозова й драматургічна спадщина Т. Шевченка. Тарас Шевченко як видатний український художник.
11. Тарас Шевченко як пророк, основоположник нової української літератури та сучасної української літературної мови.

Завдання

1. Прочитати твори Т. Шевченка: «Причинна», «Думи мої, думи мої...», «До Основ'яненка», «Катерина», «Гайдамаки», «Сон» («У всякого своя доля...»), «Заповіт», «Кавказ», «Єретик», «Назар Стодоля», «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє посланіє», «Ісаія. Глава 35», «Мені однаково», «І виріс я на чужині», «Я не нездужаю...».
2. Виписати в конспект дефініції основних понять: *романтизм, реалізм, балада, цикл, іронія, сатира, сарказм, аксіологія, драма, послання, поетика, художній троп, стилістична фігура, психологічний паралелізм, щоденник*.
3. Виконати аналіз поетичного твору Т. Г. Шевченка.

Мені однаково...

*Мені однаково, чи буду
Я жить в Україні, чи ні.
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині –
Однаковісінько мені.
В неволі виріс між чужими,
І, неоплаканий своїми,
В неволі, плачучи, умру,
І все з собою заберу –
Малого сліду не покину*

*І не пом'яне батько з сином,
Не скаже синові: – Молись.
Молися, сину: за Вкраїну
Його замучили колись. –
Мені однаково, чи буде
Той син молитися, чи ні...
Та не однаково мені,
Як Україну злії люди
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окрадену, збудять...*

*На нашій славній Україні,
На нашій – не своїй землі.*

*Ох, не однаково мені.
[В казематі, 1847]*

4. Вивчити один з віршів Т. Г. Шевченка.

5. Знайти художні тропи й стилістичні фігури в поетичних уривках.

Назвати твори Т. Г. Шевченка, із яких узято приклади.

*Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине...*

*В своїй хаті своя й правда,
І сила, і воля...*

*Та не однаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окраденую, збудять...
Ох, не однаково мені.*

*Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий...*

*Кричать сови, спить діброва,
Зіроньки сіяють...*

Дивлюся, сміюся, дрібні утираю...

*У моїй хатині, як в степу безкраїм,
Козацтво гуляє, байрак гомонить...*

*Встала й весна, чорну землю
Сонну розбудила,
Уквітчала її рястом,
Барвінком укрила...*

*Дивлюсь, цар підходить
До найстаршого... та в пику
Його як затопить!..
Облизався неборака;
Та меншого в пузо –
Аж загуло!.. А той собі
Ще меншого туза
Межи плечі; той меншого,
А менший малого...*

*Од молдованина до фіна
На всіх язиках все мовчить,
Бо благоденствує! ...*

*Борітеся – поборете,
Вам Бог помагає!*

Література

1. Дзюба І. М. З криниці літ: У 3-х т. – Т. 2: Шевченко і світ; Естетика і культурологія; Знайомство з десятою Музою... / І. М. Дзюба. – Київ : ВД «Киево-

Могилянська академія», 2006. – 976 с. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001812).

2. Злотник-Шагіна О. Феномен Тараса Шевченка у літературно-критичній рецепції І. Франка / О. Злотник-Шагіна // Шевченкознавчі студії. – 2014. – Вип. 17. – С. 212–218. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Shs_2014_17_28).

3. Історія української літератури. ХІХ століття : у 3 кн. – Кн. 1: навч. посібник / за ред. М. Т. Яценка. – Київ : Либідь, 1995. – С. 288–295. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://chtyvo.org.ua/authors/Yatsenko_MT/Istoriia_ukrainskoi_literatury_XIX_stolittia_Kn1/).

4. Історія української літератури. ХІХ століття : у 3 кн. – Кн. 2: навч. посібник / За ред. М. Т. Яценка. – Київ : Либідь, 1996. – С. 97–144. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://chtyvo.org.ua/authors/Yatsenko_MT/Istoriia_ukrainskoi_literatury_XIX_stolittia_Kn2/).

5. Ніколенко О. Риси байронічної поеми у творчості Тараса Шевченка («Катерина») / О. Ніколенко // Рідний край. – 2011. – №2 (25). – С. 126–131. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1694/1/Nikolen>).

6. Павлова А. К. Тарас Шевченко як реформатор української культури / А. К. Павлова, О. П. Калита. // Історія української літератури : курс лекцій. – Ірпінь : УДФСУ, 2020. – С. 222–236. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5274/1/4802_IR.pdf).

7. Смілянська В. Композиція ліро-епічних творів Шевченка / В. Смілянська // Слово і Час. – 2008. – №3. – С. 33–39. – Існує електронна версія (режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/131482>).

8. Смілянська В. Шевченкова романтична поема: система індивідуальних жанрових модифікацій // Слово і Час. – 2010. – № 6. – С. 3–20. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/142208>).

9. Смілянська В. А. Структура і смисл: Спроба наукової інтерпретації поетичних текстів Тараса Шевченка: монографія / В. А. Смілянська, Н. П. Чамата. – Київ : Вища школа, 2000. – 207 с. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0004014).

10. Юрчук О. Містичний тип пророка: Т. Шевченко / О. Юрчук // Шевченкознавчі студії. – 2011. – Вип. 14. – С. 91–100. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Shs_2011_14_14).

Практичне заняття 2.5 РОМАНТИЗМ У ЛІТЕРАТУРІ США

План

1. Романтизм у літературі США: передумови; періодизація; національні особливості.
2. Ранній американський романтизм. В. Ірвінг – засновник американської новели.
3. Зрілий романтизм. Творчість Дж. Ф. Купера. Пенталогія про Шкіряну Панчоху – перша національна епопея. Образ Натаніеля Бампо.
4. Едгар Алан По: естетика, стиль, поезія, новелістика.
5. Пізній романтизм. Роман Г. Мелвілла «Мобі Дік, або Білий кит».

Завдання

1. Прочитати твори: «Останній з могікан» Дж. Ф. Купера; «Ріп Ван Вінкль», «Дольф Хейлігер» В. Ірвінга; «Крук», «Дзвони», «Убивство на вулиці Морґ», «Золотий жук» Е. А. По; роман «Мобі Дік, або Білий кит» Г. Мелвілла.
2. Виписати дефініції понять: *естетика, новела, романтичний пафос, стиль, есе пенталогія, , рецензія, готичний роман; наукова фантастика, детективний жанр.*
3. Прочитати, зробити висновок.

We cannot think about Irving, Cooper, Bryant, and Poe as if they were all writing about the same things in the same way. We should recognize, however, that all four writers shared some of the characteristics of Romanticism, a literary movement that began in Europe in the late eighteenth century and dominated literature on both side of the Atlantic in the first half of the nineteenth century.

Romanticism was a reaction to Classicism, the Age of Reason movement in the arts that attempted to duplicate the order and balance in the art of Greece and Rome. While Classicism stressed reason over emotion and social concerns over personal ones. Romantic writers stressed personal experience and were the British poet William Wordsworth and the Germany poet Johann Wolfgang von Goethe.

The qualities of Romanticism vary from place to place, and few Romantic writers exhibit all of them. But there are six characteristics that can give us a general definition of Romanticism: 1) a profound love of nature; 2) a focus on the self and the individual; 3) a fascination with the supernatural, the mysterious, and the gothic; 4) a yearning for the picturesque and the exotic; 5) a deep-rooted idealism; 6) a passionate nationalism, or love of country.

One quality of Romantic-writers, then, is a deep feeling for nature. Close observation of the natural world usually gives a Romantic writer an insight into all life, especially human life. We can find this kind of detailed observation of nature in Irving, Cooper, and Bryant – particularly in Bryant's poems and in Cooper's breadth of feeling for the unspoiled wilderness. Romantic writers also reveal with emotion their own personal visions and delve deeply into the individual personalities of their characters. Poe is the best representative of this strain of Romanticism, for he often displays the tortured minds and hearts of inward-looking characters. It is Poe also who demonstrates a fascination with the gothic – the dark, irrational side of the imagination.

One generalization about Romantic writing fits all four of the authors in this unit. Romantic writers were often interested in the picturesque and the exotic, in times and

places other than own, especially the past. Sometimes this interest in the past offers an escape from an oppressive or unromantic present. Irving, Cooper, and Bryant often wrote with a fervent idealism, a belief in a heroic mode of behavior that would make life-worthwhile. Nationalism, too, was a part of the imaginative lives of these writers – men who were completely aware of the importance of establishing an American literary art. These four writers of the first half of the nineteenth century began an American Romantic Tradition that would be developed by Emerson, Hawthorne, Melville.

(Узято з джерела: Лаврова А. О. Література американського романтизму: навч. посібник. – Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2010. – 160 с. (бібліотека кафедри).

4. Дібрати цитати для характеристики головних героїв роману «Останній з могікан» Д. Ф. Купера.

5. Прочитати уривок з поезії Е. А. По «Крук», проаналізувати.

КРУК

*Опівнічною порою я над книгою старою
Силкувавсь наук прадавніх осягти таємну суть.
Аж куняв я, – так знемігся. Раптом стиха звук розлігся,
Мов легенький стук розбігся – тихий стук у двері чуть.
– Певно, гість, – пробурмотів я, – отже, й стук у двері чуть,
Не інакше, гість, мабуть.
Ясно так запам'яталось: те в похмурім грудні сталось.
По підлозі тіней слалась миготлива каламуть.
Марно я тоді в суворій книзі прагнув збутись горя,
Щоб по втраченій Ленорі сум розвіяти, забуть.
Нині так ясну Ленору янголи на небі звать –
Тут її ім'я не чуть.
Нетерпляче ждав я ранку. Вітер коливав фіранку,
Серце ранив жах казковий, жах, якого не збагнуть.
Ніби скам'янінням скутий, шепотів я ледве чути:
– Певно, гість якийсь побути хоче в мене й відітхнуть,
Пізній гість, який побути хоче в мене й відітхнуть,
Не інакше, він, мабуть.
Нерішучість поборовши, я вже не вагався довше:
– Пане, – я сказав, – чи пані, ви ображені, мабуть,
Але ж я почав дрімати й не спромігся розібрати,
Чи хто стукав до кімнати, чи могло що інше бути. –
Навстіж відчинив я двері, – що могло за ними бути?
Вкруг – лиш пітьми каламуть.
В пітьмі тій зблукавши оком, довго в роздумі глибокім
Я стояв, думки пустивши на незнану смертним путь.
І не зрушилось мовчання, не торкнулось мли світання,
Тільки слово, мов зітхання, промайнуло ледве чуть.
То зітхнув я сам: «Ленора», – тихий відгук ледве чуть.
Тільки це й було, мабуть.*

Знов зайшов я до кімнати, наче плменем пойнятий.
 Раптом стукання, на цей раз голосніше, знову чуть.
 – Це ж віконниця, здається, це ж про неї, певно, йдеться.
 Дай погляну, що це, де ця тайна, спробую збагнуть,
 Дай послухаю хвилину, що це, спробую збагнуть.
 Що ж, крім вітру, може быть!
 Ледве прочинив вікно я, враз із темряви нічної,
 Гучно крилами стріпнувши, крук величний встиг стрибнуть.
 Днів колишніх птах священний, не зважаючи на мене,
 Кроком лорда достеменним рушив повагом у путь,
 До Палладиноного бюста скерував свою він путь,
 Сів на нім – не зворухнуть.
 Аж мене в моїй недолі розсмішив він мимоволі,
 Так поважно й гордовито зміг ступнути й позирнуть.
 «Хоч тебе й поскубли добре, – видко, зроду ти хоробрий,
 Ти, що кинув Ночі обрій, царство, звідки сні всі йдуть.
 Як же звався ти в пекельнім царстві, звідки сні всі йдуть?»
 Крук відмовив: – Не вернуть.
 Так сказав незграба вдало, що мене це здивувало,
 Може, в цьому й змісту мало, тільки ж мусив кожен быть
 Вражений, коли до нього просто з мороку нічного,
 Викликаючи тривогу, зміг понурий птах стрибнуть,
 На погруддя над дверима зміг понурий птах стрибнуть,
 Птах на ймення «Не вернуть»... (Е. А. По. Переклав Г. Кочур)

6. Назвати риси літературного жанру, започаткованого Е. А. По.

7. Поміркувати про особистість оповідача в романі «Мобі Дік, або Білий кит» Г. Мелвілла. У чому особливості такої нарації (викладу)?

Література

1. Галеева Р. И. История зарубежной литературы XIX века: конспект лекций / Р. И. Галеева, Л. Ф. Хабибуллина, З. Р. Зиннатуллина. – Казань, 2014. – С. 37–57. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://dspace.kpfu.ru/xmlui/bitstream/handle/net/22035/10_73_kl-000720.pdf).

2. Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури XIX – початку XX ст. : навч. посібник / Г. Й. Давиденко, О. М. Чайка. – 3-є вид. – Київ : Центр навч. літ., 2009. – С. 85–92, 96–109, 234–237. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://www.kafedragum-artcollege.edu.km.ua/Files/downloads/308686_0499D_davidenko_g_y_chayka_o_m_istoriya_zarubizhno_literaturi_xix.pdf).

3. Лаврова А. О. Література американського романтизму : навч. посібник / А. О. Лаврова. – Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2010. – С. 3–47, 57–87, 133–142. (бібліотека кафедри)

4. Лаврова А. О. Література американського романтизму / А. О. Лаврова // Фондові лекції викладачів факультету іноземної філології : навч. видання / За заг. ред. П. Л. Шулик, О. В. Кеби. – Частина II. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2014. –

С. 61–72. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://drive.google.com/file/d/0B-FFTZes3hs_eUJaaXJ6UzNVUjh1UkJvRINZcTUxNmN5XzBF/view?resourcekey=0-h8ZVpzK0TAN7K6ur9KVx6w).

5. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – Київ : ВЦ «Академія», 2007. – 752 с. – Існує електронна версія (режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Hromiak_Roman/Literaturoznavchyi_slovnyk-dovidnyk.pdf).

6. Рабинович В. С. История зарубежной литературы XIX века : Романтизм : учеб. пособие / В. С. Рабинович. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2014. – С. 50–79. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/28668/1/978-5-7996-1139-2_2014.pdf).

7. Шахова К. О. Американський романтизм // Наливайко Д. С. Зарубіжна література XIX ст. Доба романтизму: підручник / Д. С. Наливайко, К. О. Шахова. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. – С. 338–413. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://chtyvo.org.ua/authors/Nalyvaiko_Dmytro_Serhiiovych/Zarubizhna_literatura_KhIKh_storichchia_Doba_romantyzmu/).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.2 ЛІТЕРАТУРА РЕАЛІЗМУ XIX СТОЛІТТЯ

Практичне заняття 2.6 ТВОРЧІСТЬ ОНОРЕ де БАЛЬЗАКА

План

1. Універсальність задуму, тематично-жанровий склад та основні принципи побудови епопеї «Людська комедія».
2. Ідейно-художній аналіз роману «Ежені Гранде».
3. Романтична проблема й реалістичні засоби в романі «Втрачені ілюзії».
4. Гроші як рушійна сила і фатум суспільства у романі «Батько Горіо».
5. Новела «Гобсек» – діагностика хвороби суспільства. Особливості композиції твору. Двозначність образу Гобсека. Причини деградації особистості головного героя.

Завдання

1. Прочитати твори Бальзака «Гобсек», «Втрачені ілюзії», «Ежені Гранде», «Батько Горіо» і зробити записи в читацькому щоденнику.
2. Виписати дефініції понять: *реалізм, естетичні погляди, новаторство, художній метод, епопея, психологізм, етюд, роман, новела, цикл, «перехідний» персонаж, типізація, композиція*.
3. Визначити особливості трактування Бальзаком «філософії золота».
4. Скласти цитатну характеристику головного героя новели «Гобсек».
5. Порівняти героїнь новели «Гобсек» Фанні Мальво та Анастазі де Ресто (соціальний стан; зовнішність; житло; мета позики; ставлення до повернення боргу; ставлення до своїх обов'язків).
6. Як Бальзак розв'язує проблему достовірності в повісті «Гобсек»? Пояснити назву повісті. Що спільного чи відмінного між внутрішнім світом Гобсека й місцем, де він мешкає? Прочитати про минуле й теперішнє життя

Гобсека. У чому відмінність зображення різних етапів життя? Що спільного в описах Гобсека і Максима де Трая? Чому автор їх ототожнює? Із ким порівнює себе Гобсек? Чи розвивається характер Гобсека? Навіщо потрібна рамкова композиція в цій повісті? Поміркувати над кольоровою гамою новели «Гобсек». Як вона відображає авторське ставлення до головного героя твору? Два портрети Гобсека. За допомогою яких засобів автор створює портрет персонажа?

7. Визначити, хто і яким чином впливає на Ежена Растіньяка і стає його «вчителем життя» (роман «Батько Горіо»). Указати, у чому виявляється зв'язок між творами «Гобсек» і «Батько Горіо» Бальзака. Чи є спільність між поглядами віконтеси де Босеан і каторжанина Вотрена? Чому роман «Батько Горіо» визнають ключовим в епопеї Бальзака?

8. Підготувати повідомлення «Особливості розвитку французької реалістичної прози», «Творча доля Оноре де Бальзака», «Бальзак та Україна».

9. Поміркувати, чому саме роман стає провідним у творчості реалістів.

10. Порівняти «Божественну комедію» Данте та «Людську комедію» Бальзака, виявити спільне й відмінне.

Література

1. Бальзак О. Передмова до «Людської комедії». – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=690>).

2. Галеева Р. И. История зарубежной литературы XIX века: конспект лекций / Р. И. Галеева, Л. Ф. Хабибуллина, З. Р. Зиннатуллина. – Казань, 2014. – С. 83–87, 93–98. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://dspace.kpfu.ru/xmlui/bitstream/handle/net/22035/10_73_kl-000720.pdf).

3. Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури XIX – початку XX ст. : навч. посібник / Г. Й. Давиденко, О. М. Чайка. – 3-є вид. – Київ : Центр навч. літ., 2009. – С. 131–140, 248–253. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://www.kafedragum-artcollege.edu.km.ua/Files/downloads/308686_0499D_davidenko_g_y_chayka_o_m_istoriya_zarubizhno_literaturi_xix.pdf).

4. Пилипюк Л. А. Жанрова характеристика французького роману Оноре де Бальзака / Л. А. Пилипюк // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Філологічні науки. – 2013. – Вип.4.11. – С. 189–194. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmduf_2013_4.11_42).

5. Притуляк В. Г. Творчість Оноре Бальзака // Фондові лекції викладачів факультету іноземної філології : навч. видання / За заг. ред. П. Л. Шулик, О. В. Кеби. – Частина V. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2017. – С. 150–159. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://drive.google.com/file/d/0B-FFTZes3hs_U294OGNoRTVMdVcwbkxWcjd1ZHJBSVQ5OHJz/view?resourcekey=0-tD73U-kIu56bt63xfk6KBQ).

6. Турышева О. Н. История зарубежной литературы XIX века : Реализм : учеб. пособие / О. Н. Турышева. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2014. – С. 18–26. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/28667/1/978-5-7996-1138-5_2014.pdf).

Практичне заняття 2.7 ЛІТЕРАТУРА АНГЛІЙСЬКОГО РЕАЛІЗМУ

План

1. Періодизація англійської літератури доби реалізму.
2. Творчість Джейн Остін як початок реалістичного роману в англійській літературі.
3. Творчість, естетичні погляди групи «Молода Англія». Творчість Б. Дізраелі.
4. Творчість сестер Бронте. Роман Ш. Бронте «Джейн Ейр».
5. Творчість А. Троллопа.
6. Творчість Джордж Еліот.

Завдання

1. Прочитати твори «Гордість та упередження» Джейн Остін, «Джейн Ейр» Ш. Бронте, один роман А. Троллопа або Джордж Еліот (на вибір), зробити записи в читацькому щоденнику.

2. Виписати в конспект дефініції понять: *реалізм, естетичні погляди, художній метод, новаторство, психологізм, роман, типізація, композиція, сатира, гумор.*

3. З'ясувати, які риси творів Д. Остін свідчать на користь того, що реалістичний роман в Англії з'явився ще наприкінці XVIII століття.

4. Дібрати цитати для характеристики головних і другорядних образів роману Дж. Остін «Гордість та упередження».

5. Визначити жанр твору «Джейн Ейр» Ш. Бронте. Навести аргументи на користь своєї думки. Чому вважають, що твір написаний під впливом готичних романів?

6. Проаналізувати цитати Б. Дізраелі.

У газетах немає жодного слова правди. Тому їх і читають.

У житті здебільшого стає успішним той, хто краще поінформований.

Поява героїв зумовлена вірою в героїчне.

Дії не завжди дають щастя, але немає щастя без дії.

Велике місто, образ якого живе в пам'яті людства, – це певна велика ідея. Рим символізує завоювання; над баштами Єрусалима літає віра; а Афін втілюють виняткову якість античного світу – мистецтво.

Дрібні справи породжують дрібних людей.

Прецедент увічніює принцип.

Секрет успіху – наполегливий рух до мети.

Література

1. Андреева В. Г. Романы Э. Троллопа и «Анна Каренина» Л. Н. Толстого: Генетические и типологические сходства / В. Г. Андреева. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://journals.tsu.ru/uploads/import/2045/files/2409-9554_i14_p062.pdf).

2. Анненкова О. С. Англійська література вікторіанської епохи. Курс лекцій: навч. посібник / О. С. Анненкова. – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – С. 19–34, 89–126. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://enpuir.npu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/33100/Annenkova.pdf?sequence=1&isAllowed=y>).

3. Васильева Э. В. Творчество Ш. Бронте и Э. Гаскелл в контексте духовных исканий ранневикторианского периода : дис. ... канд. филол. наук, 10.01.03 –

література народів стран зарубіжжя (література народів Європи, Америки і Австралії). – СПб., 2016. – 407 с. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://disser.spbu.ru/files/phd_spsu/vasileva-e-v_disser.pdf).

4. Галеева Р. И. История зарубежной литературы XIX века: конспект лекций / Р. И. Галеева, Л. Ф. Хабибуллина, З. Р. Зиннатуллина. – Казань, 2014. – С. 142–145. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://dspace.kpfu.ru/xmlui/bitstream/handle/net/22035/10_73_kl-000720.pdf).

5. Гениева Е. Ю. Чудо Джейн Остин / Е. Ю. Гениева // Остен Дж. Леди Сьюзен. Уотсоны. Сэндитон. – М., 2002.– Існує електронна версія (режим доступу: <http://www.philology.ru/literature3/genieva-02.htm>).

6. Демурова Н. М. Джейн Остин и ее роман «Гордость и предубеждение». – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://www.apropospage.ru/osten/ost2.html>).

7. Мацьків М. Я. Стилiстичні засоби як інструмент зображення жінки та її становища у суспільстві довікторіанської епохи у романах Джейн Остин / М. Я. Мацьків // Молодий вчений. – № 4.2 (68.2). – 2019. – С. 141–145. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/4.2/34.pdf>).

8. Проскурнин Б. М. Новый человек и новое время в романе Шарлотты Бронте «Джен Эйр» Б. М. Проскурнин // Российская и зарубежная филология. Вестник Пермского университета. – 2009. – Вып. 4. – С. 51–62. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/novyuy-chelovek-i-novoe-vremya-v-romane-sharlotty-bronte-dzhen-eyr.pdf>).

9. Турышева О. Н. История зарубежной литературы XIX века : Реализм : учеб. пособие / О. Н. Турышева. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2014. – 76 с. – С. 48–49, 61–71. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/28667/1/978-5-7996-1138-5_2014.pdf).

10. Шамина Н. В. Женская проблематика в викторианском романе 1840 – 1870-х годов (Джейн Остен, Шарлотта и Эмили Бронте, Джордж Элиот) : автореф. дис. ... канд. филол. наук, 10.01.03 – Литература народів стран зарубіжжя (англійська література). – Казань, 2006. – 22 с. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <https://core.ac.uk/download/pdf/197387492.pdf>).

Практичне заняття 2.8 **ТВОРЧІСТЬ ЧАРЛЬЗА ДІКЕНСА**

План

1. Періодизація творчості Ч. Дікенса. Провідні риси. Морально-естетичний ідеал. Гумор автора.
2. Автобіографічні мотиви роману «Пригоди Олівера Твіста».
3. Ідейно-художній аналіз роману «Великі сподівання».
4. Ідея згубності людської пихи у романі «Домбі і син».
5. Гуманістичні тенденції та її втілення у збірці «Різдвяні оповідання». Духовне переродження героя в повісті «Різдвяна пісня в прозі».

Завдання

1. Прочитати твори Ч. Дікенса «Пригоди Олівера Твіста», «Великі сподівання», «Домбі і син», «Різдвяні оповідання», зробити записи в читацькому щоденнику.
2. Виписати в конспект дефініції понять: *реалізм; естетичні погляди; новаторство; художній метод; психологізм; автобіографізм; нарис; роман; «різдвяна філософія»; композиція, сатира, гумор.*
3. З'ясувати, яку складну еволюцію пройшов Дікенс упродовж свого творчого життя. Поміркувати, чому Дікенс уводив у свої твори сцени животіння і страждань бідняків, що опинилися на дні суспільного життя. У чому проблема позитивного героя в автора?
4. Довести, що у творчості Ч. Дікенса поєднано просвітницьку, романтичну й реалістичну традиції.
5. Пояснити проблему жанру такого твору Ч. Дікенса, як «Пригоди Олівера Твіста».
6. Як розкриває Ч. Дікенс тему дітей і дитинства у романах «Пригоди Олівера Твіста» і «Домбі і син»?
7. Прочитати уривок з роману «Домбі і син» про народження сина. Чи хвилює містера Домбі доля дружини?

Домбі і син

Розділ перший

Сутеніло. У великій кірслі край ліжка в кутку кімнати сидів Домбі, а тепло сповитий Син лежав у маленькій плетеній колісці, дбайливо примощений на низенькій канапі перед самісіньким каміном, – здавалося, його щойно зліпили з тіста, а тепер мають підпекти на вогні.

Домбі прожив майже сорок вісім років. Син – лише сорок вісім хвилин. Домбі – червонястий на виду, гарний, поставний чоловік, – проте занадто суворий та бундючний, щоб можна було відчутти до нього прихильність, – почав уже лисіти. Натомість Син, – звичайно, чудовий хлопчик, – ще зовсім не мав волосся, був геть червоний, зморщений і вкритий плямами. На обличчі Домбі вже зробили позначки безжальні близнюки – Час і брат його Клопін, що, простуючи людським лісом, карбують людей, мов зрілі дерева на зруб. – А на синовім обличчі тяглись і схрещувалися сотні малесеньких брижиків, які той же зрадливий Час мав ще з утіхою розгладити пласким боком своєї коси, ніби готуючи поверхню для подальших, куди глибших, утручань.

Домбі, щасливий, що нарешті справдилося його палке бажання, побрязкував важкеньким золотим годинниковим ланцюжком, що звисав з-під його бездоганного синього фрака з гудзиками, які фосфорично мерехтіли, відбиваючи полум'я каміну. А Син, затиснувши і скрутивши кулачата, зібравши всю свою кволу силу, неначе сердився на життя, що дісталось йому так несподівано.

– Місіс Домбі, наш торговельний дім уже не тільки зватиметься, а й насправді буде знову «Домбі і Син», сказав містер Домбі. – «Домбі і Син»!

Від цих слів він полагіднішав і (правда, не без вагань, як чоловік, що не звик так звертатися) додав до імені місіс Домбі нестлиивий епітет:

– Місіс Домбі... е-е... моя... моя люба.

Недужа подивилась на нього, і на її обличчі спалахнув рум'янець легкого подиву.

– А охрестимо його, моя... місіс Домбі, охрестимо його, звичайно, – Поль.

– Звичайно, – ледь чутно проказала вона або, радше лише ворухнула губами і знову заплющила очі.

– Місіс Домбі, так звали його батька і діда. Як було б добре, якби його дід дожив до цього дня! – І він ще раз, точнісінько тим же тоном повторив: «Домбі і Син»!

Ці три слова були єдиним сенсом життя містера Домбі. Адже землю створено, щоб Домбі і Син могли на ній торгувати, сонце і місяць, – щоб світили їм. Річки потекли і моря простерлись, щоб було де плавати їхнім кораблям. Веселка обіцяла їм гарну годину. Вітри тільки або сприяли, або перешкоджали. Зірки та планети оберталися на орбітах, щоб не зрушився світ, центром якого був торговельний дім «Домбі і Син» ...

Як перед тим і його батько, в потоці життя і смерті він теж колись виріс від Сина до Домбі і майже двадцять років був єдиним представником фірми. З тих двадцяти десяти років він був одружений із жінкою, котра, як дехто казав, не могла віддати йому серця, бо її щастя було в минулому, і вдовольнилася тим, що покірно й віддано слугувала подружнім обов'язкам, давши нарешті спокій своїй понівеченій душі. Хоча ці пусті балачки найдужче зачіпали містера Домбі, навряд чи вони дійшли до його вух. А якби й дійшли, то, мабуть, тільки він у світі не йняв би їм віри. Фірма «Домбі і Син» добре розумілася на шкірах, а на серці людському – ні. Нехай цими химерами морочать собі голови юнаки і дівчата, вчителі та писаки. Містер Домбі міркував, певне, так, що за самою природою речей матримоніальний союз із ним має бути приємний і почесний для кожної розважливої жінки. Що надія привести на світ нового компаньйона такої славетної фірми не могла не зродити честолюбства у грудях навіть найменш честолюбної особи її статі. Що місіс Домбі підписала свій шлюбний контракт – майже необхідний додаток до пристойного становища в суспільстві, – вже й не кажучи про увічнення родинної фірми, – добре знаючи, що вона з цього матиме. Що становище містера Домбі в суспільстві вона могла бачити щодня. Що за його столом місіс Домбі завжди сиділа на чільному місці і своєю люб'язністю і напрочуд аристократичними манерами підтримувала честь його дому. Місіс Домбі мусила бути щаслива. Бо дітися їй було нікуди.

Хіба що в одному пункті не все було гаразд. Так! Це і він мусив визнати. Тільки в одному, але у вельми істотному. Вони побралися десять років тому і аж до сьогодні – дня, коли містер Домбі, побризкуючи важкеньким золотим ланцюжком від годинника, сидів у великому кріслі біля її ліжка, аж до сьогодні їхній шлюб не мав наслідків.

До речі, наслідок був, але не вартий згадки. Років шість тому в них народилася дівчинка, – тепер вона непомітно пробралась у кімнату і зіщулилась у кутку, з якого могла бачити материне обличчя. Та що там якесь дівча для «Домбі і Сина»! У капіталі фірми з такою гучною назвою дівчисько – лише низькопробна монета, яку ніхто не бере, – нікудишній хлопець, та й годі... Чарльз Дікенс

8. Прочитати вірші. Сформулювати ідеї віршів.

Осип Мандельштам

Домби и сын

Когда, пронзительнее свиста,
Я слышу английский язык –
Я вижу Оливера Твиста
Над кипами конторских книг.
У Чарльза Диккенса спросите,
Что было в Лондоне тогда:
Контора Домби в старом Сити
И Темзы желтая вода...
Дожди и слезы. Белокурый
И нежный мальчик – Домби-сын;
Веселых клерков каламбуры
Не понимает он один.
В конторе сломанные стулья,
На шиллинги и пенсы счет;
Как пчелы, вылетев из улья,
Роятся цифры круглый год.
А грязных адвокатов жало
Работает в табачной мгле –
И вот, как старая мочала,
Банкрот болтается в петле.
На стороне врагов законы:
Ему ничем нельзя помочь!
И клетчатые панталоны,
Рыдая, обнимает дочь...1913 (1914?)

Микола ЗЕРОВ

ДОМБИ І СИН

Капітан Катль говорить:
То має бути вікопомна ера:
Твій Вальтер ущасливить нас обох –
Нехай тоді, покинувши свій льох,
На світ виходить ця стара мадера.
О дядю Соль! То все була химера;
Навік вино укрис темний мох:
Загинув Вальтер, я давно усох,
І де ти сам, мій добрий прожектере?
Що? Хлопчик з чорних виплутався згуб?
Красуня з ним бере щасливий шлюб?
І є душа в черствого мільйонера?
Вино на палубу, серця в галон!..
– Ви твердите, що це стара мадера,
О дядю Соль, – кондитерський сироп. (29.02.1932)

9. Знайти в тексті портретні і психологічні характеристики містера Домбі, Каркера-управителя, місіс Браун. Назвати засоби індивідуалізації та типізації.

10. Визначити епізоди переродження Скруджа як реакцію на осмислення свого життя. Пояснити, чому в назву повісті про Різдво винесено слово «пісня».

Література

1. Анненкова О. С. Англійська література вікторіанської епохи. Курс лекцій: навч. посібник / О. С. Анненкова. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – С. 35–62. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://enpuir.npu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/33100/Annenkova.pdf?sequence=1&isAllowed=y>).

2. Галеева Р. И. История зарубежной литературы XIX века: конспект лекций / Р. И. Галеева, Л. Ф. Хабибуллина, З. Р. Зиннатуллина. – Казань, 2014. – С. 130–141. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://dspace.kpfu.ru/xmlui/bitstream/handle/net/22035/10_73_kl-000720.pdf).

3. Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури XIX – початку XX ст. : навч. посібник / Г. Й. Давиденко, О. М. Чайка. – 3-є вид. – К. : Центр навч. літ., 2009. – С. 148–157, 253–259. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://www.kafedragumartcollege.edukit.km.ua/Files/downloads/308686_0499D_davidenko_g_y_chayka_o_m_istoriya_zarubizhno_literaturi_xix.pdf

4. Михальская Н. П. Чарлз Диккенс // История английской литературы : учебник / Н. П. Михальская, Г. В. Аникин. – М.: ИЦ «Академия», 1998. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://17v-euro-lit.niv.ru/17v-euro-lit/mihalskaya-anikin-angliya/index.htm>).

5. Салтанова І. М. Взаємодія жанрових елементів в художній структурі роману Ч. Діккенса «Домбі і син» / І. М. Салтанова // Жанри і жанрові процеси в історико-літературній перспективі: колект. монографія / За ред. О. В. Кеби. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2012. – С. 96–116. – Існує електронна версія (режим доступу вільний:

<http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/826/%D0%96%D0%B0%D0%BD%D1%80%D0%B8%20%D1%96%20%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81%D0%B8%20%D0%B2%20%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%BE-%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D1%96%D0%B9%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D1%96%20%5B%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80.%5D.pdf?sequence=1&isAllowed=y>).

6. Турышева О. Н. История зарубежной литературы XIX века : Реализм : учеб. пособие / О. Н. Турышева. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2014. – 76 с. – С. 49–55. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/28667/1/978-5-7996-1138-5_2014.pdf).

Практичне заняття 2.9

ТВОРЧИСТЬ В. М. ТЕКЕРЕЯ. РОМАН «ЯРМАРОК СУЄТИ»

План

1. Життя і творчість Текерея. Особливості реалізму Текерея. Витоки й передумови новаторства письменника.
2. Роман «Ярмарок марносластва» («Ярмарок суєти») у творчій біографії Текерея.
3. Засоби характеристики персонажів.
4. Новаторство Текерея в романі «Ярмарок суєти» (роман без героя; автор-усезнавець, нове розуміння людського характеру).
5. Новаторство художньої форми (жанр і композиція, ілюстрації автора до роману, особливості мови й стилю).

Завдання

1. Прочитати роман В. М. Текерея «Ярмарок марносластва», зробити записи в читацькому щоденнику.
2. Виписати дефініції понять: *реалізм, естетичні погляди, психологізм, традиція, новаторство, художній метод, типізація, композиція, сатира, гумор*.
3. Що таке вікторіанська епоха? Як ставиться Текерей до цієї епохи? Як зображує автор англійське аристократичне середовище в романі?
4. Які факти в романі не названо прямо, але ми розуміємо, про які дії та слова персонажів «промовчав» автор? (розуміємо інформацію з підтексту)
5. З'ясувати, яку роль відіграють імена та прізвища у характеристиці персонажів роману (проаналізувати 8 – 10 імен і прізвищ персонажів).
6. Навести приклади іронічного змалювання персонажів у романі.

Література

1. Анненкова О. С. Англійська література вікторіанської епохи. Курс лекцій: навч. посібник / О. С. Анненкова. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. – С. 63–83. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://enpuir.npu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/33100/Annenkova.pdf?sequence=1&isAllowed=y>).
2. Галеева Р. И. История зарубежной литературы XIX века: конспект лекций / Р. И. Галеева, Л. Ф. Хабибуллина, З. Р. Зиннатуллина. – Казань, 2014. – С. 145–154. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://dspace.kpfu.ru/xmlui/bitstream/handle/net/22035/10_73_kl-000720.pdf).
3. Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури XIX – початку XX ст. : навч. посібник / Г. Й. Давиденко, О. М. Чайка. – 3-є вид. – Київ : Центр навч. літ., 2009. – С. 158–162. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://www.kafedragum-artcollege.edu.km.ua/Files/downloads/308686_0499D_davidenko_g_y_chayka_o_m_istoriya_zarubizhno_literaturi_xix.pdf).
4. Каримова З. А. Принцип театрализации в поэтике романа У. Текерея «Ярмарка тщеславия» / З. А. Каримова, М. Б. Умматова // Молодой учёный. – 2013. – № 5. – С. 451–452. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <https://moluch.ru/archive/52/6958/>).
5. Турышева О. Н. История зарубежной литературы XIX века : Реализм : учеб. пособие / О. Н. Турышева. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2014. –

76 с.– С. 55–60. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/28667/1/978-5-7996-1138-5_2014.pdf).

6. Хайруліна Н. Ф. Життя як ярмарок і ярмарок як життя в літературі Англії та України кінця ХІХ – початку ХХ століття // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. – Том 31 (70). – № 3. Ч. 3 – 2020. – С. 60–65. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/3_2020/part_3/12.pdf).

Практичне заняття 2.10

ІДЕЙНО-ХУДОЖНІ ПОШУКИ В РОСІЙСЬКОМУ РЕАЛІЗМІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.

РОМАН ЛЬВА ТОЛСТОГО «АННА КАРЕНІНА»

План

1. Суспільно-політична та культурна ситуація у пореформеній Росії. Взаємозв'язок світогляду й творчості Л. Толстого з російським суспільним життям пореформеного періоду. Злам у світогляді письменника і його перехід на позиції патріархального селянства.

2. Творча індивідуальність Л. М. Толстого.

3. Роман «Анна Кареніна» як художнє дослідження сімейних відносин. «Думка сімейна» як основа поетичної структури роману. Епіграф твору.

4. Проблема кохання й шлюбу в романі. Поетизація материнства. Сутність і причини трагедії Анни Кареніної, сенс її конфлікту із суспільством.

5. Образна система роману.

6. Паралелізм у композиції роману, особливості стилю.

Завдання

1. Прочитати роман Л. Толстого «Анна Кареніна», зробити записи в літературному щоденнику.

2. Виписати дефініції понять: *реалізм, роман, роман-епопея, історизм, мораль.*

3. Скласти план характеристики образу Анни, дібрати цитати. Дібрати цитати для характеристики Вронського, Левіна, Кареніна, Облонського.

4. Розповісти про символіку у творі.

5. Прокоментувати афоризми від Льва Толстого:

Усі щасливі сім'ї схожі одна на одну, кожна нещасна родина нещаслива по-своєму.

Кожен хоче змінити людство, але ніхто не замислюється про те, як змінити себе.

Суспільний прогрес істинний – у більшій і більшій єдності людей.

Якщо добро має причину, воно вже не добро. Якщо воно має наслідок – винагороду, воно теж не добро. Отже, добро поза ланцюгом причин і наслідків.

Не вірте словам ні своїм, ні чужим, вірте тільки вчинкам і своїм, і чужим.

Справжня сила людини не в пориваннях, а в непорушному спокої.

Тільки тоді легко жити з людиною, коли не вважаєш ні себе вищим, кращим від неї, ні її вищою та кращою за себе.

Якщо скільки голів – стільки розумів, то скільки сердець – стільки родів кохання.

У найзлішої людини розквітає обличчя, коли їй кажуть, що її люблять. Отже, у цьому щастя.

З усіх зусиль найбільш важке – зусилля стримати язик. Це найбільш потрібно.

Важливою є не кількість знань, а їхня якість. Можна знати дуже багато, не знаючи найважливішого.

Знання без моральної основи нічого не означають.

Правильний шлях такий: опануй те, що зробили твої попередники, і йди далі.

6. Підготувати доповіді на теми: «Сповідь» Л. Толстого як пошук нових основ життя і його сенсу»; «Оповідання Л. Толстого «Після балу» як виступ проти насилля й поневолення людини», «Напруженість духовного життя, поглиблений самоаналіз («Щоденник», «Сповідь») Л. М. Толстого і їх відбиття в зображенні духовних пошуків персонажів романів».

7. Заповнити таблицю «Художні напрями».

№	Напрямок / течія / стиль	Хронологічні межі й країни поширення	Три – п'ять основних ознак стилю	Представники
1	Бароко			
2	Класицизм			
3	Просвітницький реалізм			
4	Сентименталізм			
5	Романтизм			
6	Реалізм			
7	Натуралізм			

Література

1. Бабаев Э. Г. «Анна Каренина» Л. Н. Толстого. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://tolstoy-lit.ru/tolstoy/kritika-otolstom/babaev-anna-karenina/obraz-vremeni.htm>).

1. История русской литературы XX века. Первая половина : учебник: В 2 кн. – Кн. 2: Personalia / Л. П. Егорова, А. А. Фокин, И. Н. Иванова и др.; под общ. ред. проф. Л. П. Егоровой. – 2-е изд., перераб. – М. : Флинта, 2014. – С. 210–266. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <https://drive.google.com/file/d/0B9-7OAG5liPRZGZncjE4MEI0eFE/view>).

2. Литература : учебник : в 2 ч. Ч. 1 / Г. А. Обернихина, А. Г. Антонова, И. Л. Вольнова и др.; под ред. Г. А. Обернихиной. – 3-е изд., стер. – М. : ИЦ «Академия», 2012. – С. 260–292. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://pl136ufa.narod.ru/dokum2/litra1.pdf>).

4. Толстой Л. Н. Исповедь / Л. Н. Толстой// Л. Н. Толстой: pro et contra: Личность и творчество Льва Толстого в оценке русских мыслителей и исследователей: антология / Сост., вступ. ст., коммент. и библиогр. К. Г. Юсупов. – СПб., 2000. – 982 с. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://russianway.rhga.ru/upload/main/04_Tolstoy2.pdf).

Практичне заняття 2.11

«ЗЛОЧИН І КАРА» Ф. М. ДОСТОЄВСЬКОГО ЯК НОВИЙ ТИП РОМАНУ

План

1. Ідеї філософа-індивідуаліста Макса Штірнера та ідеї культу «надлюдини» Ф. Ніцше, їх відображення в романі. Еволюція ідейного задуму.

2. Філософсько-етичне обґрунтування «теорії» Розкольниково. Роль статті в ідейній підготовці до злочину. Суперечливість характеру героя. Процес наростання «бунту Розкольниково», «багатоступеневість» мотивів його злочину.

3. Система «двійників» Розкольниково (Лужин, Свидригайлов, Лебезятников) як форма полеміки автора з героєм. «Варіанти» теорії Розкольниково. Елементи памфлетності у зображенні «двійників».

4. Антиподи Розкольниково (Порфірій Петрович, Розуміхін, Соня Мармеладова). Сутність суперечок Розкольниково із ними та їхні контраргументи. Ідейно-композиційне значення образу Соні.

5. Моральна катастрофа Розкольниково. Тема покарання (кари) в інтерпретації Достоевського. Душевна боротьба героя. Ідейно-символічна роль снів Розкольниково.

6. Духовне переродження Розкольниково і його прихід до «Соньчиної правди». Епілог роману. Суперечливість і утопічність позитивної програми Ф. М. Достоевського.

Завдання

1. Прочитати роман Ф. М. Достоевського «Злочин і кара».

2. Виписати в конспект дефініції основних понять: *реалізм, класичний (критичний) реалізм, роман, реалістичний роман, філософський роман, кримінальний роман, авантюрний роман, памфлет, утопічність, мотив, поліфонізм, символ, антипод, внутрішній монолог.*

3. Схарактеризувати естетичні погляди Ф. М. Достоевського.

4. Скласти складний план для характеристики образу Розкольниково. Підготувати усну розповідь за цим планом. Дібрати цитати.

5. У чому сенс назви роману роману Ф. Достоевського «Злочин і кара»? Яке співвідношення злочину й кари у творі?

6. Виписати цитати для характеристики Соні й Семена Мармеладових, Лужина, Свидригайлова, Лебезятникова, Порфірія Петровича.

7. Пояснити імена та прізвища персонажів роману «Злочин і кара».

8. Яку роль у творі відіграють сні Розкольниково?

9. Як зображено Петербург у романі «Злочин і кара»? Як зображено інтер'єри у творі? Яку роль відіграють ці описи в розкритті ідеї роману?

10. Пригадайте ознаки роману як жанру. Які традиційні риси роману наявні у творі «Злочин і кара»? Що нового додав Ф. М. Достоевський до жанру роману?

Література

1. Бахтин М. М. Проблемы поэтики Достоевского / М. М. Бахтин // Бахтин М. М. Собрание сочинений: в 7 т. – Т. 6. – М. : Русские словари языка славянской культуры, 2002. – С. 7–300. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://www.fedordostoevsky.ru/pdf/bakhtin_ppd.pdf).

2. Гай И. Основные экзистенциальные мотивы в романах Ф. М. Достоевского «Преступление и Наказание» и Альбера Камю «Посторонний» // Вестник современных исследований. – 2019. – Вып. 3-11 (30). – С. 48–52. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <https://mgimo.ru/upload/iblock/316/mr.2019.03.11.pdf>).

3. Гончаров Е. Д. «Единственный» М. Штирнера и «Сверхчеловек» Ф. Ницше: сходства и различия. – 2015. – С. 47–53. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/edinstvennyu-m-shtirnera-i-sverhchelovek-f-nitsshe-shodstva-i-razlichiya.pdf>).

3. Евлампиев И. И. Главный принцип философии человека Ф. Достоевского / И. И. Евлампиев // Соловьёвские исследования. – 2015. – Вып. 2 (46). – С. 20–35. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://ispu.ru/files/SI_246.pdf).

4. История русской литературы XX века. Первая половина : учебник: В 2 кн. – Кн. 2: Personalia / Л. П. Егорова, А. А. Фокин, И. Н. Иванова и др.; под общ. ред. проф. Л. П. Егоровой. – 2-е изд., перераб. – М. : Флинта, 2014. – С. 266–324. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <https://drive.google.com/file/d/0B9-7OAG5liPRZGZncjE4MEI0eFE/view>).

5. Литература: учебник : в 2 ч. Ч. 1 / Г. А. Обернихина, А. Г. Антонова, И. Л. Вольнова и др.; под ред. Г. А. Обернихиной. – 3-е изд., стер. – М. : ИЦ «Академия», 2012. – С. 230–259. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://pl136ufa.narod.ru/dokum2/litra1.pdf>).

6. Мелетинский Е. М. Заметки о творчестве Достоевского. – М. : РГГУ, 2001. – С. 73–93. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://www.fedordostoevsky.ru/pdf/meletinsky_2001.pdf).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.3 ЛІТЕРАТУРА МЕЖІ ХІХ – ХХ СТ.

Практичне заняття 2.12

НЕОРОМАНТИЗМ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ПОЧАТКУ ХХ СТ.

План

1. Неоромантизм як тенденція культурологічного зсуву. Літературні параметри неоромантичного світовідчуття. Романтизм, натуралізм і символізм у неоромантизмі.

2. Творча біографія Р. Кіплінга. Новелістика письменника. «Балада про Схід і Захід». Пошуки мудрості в романі «Кім». Картини первісної природи і романтика людської мужності в «Книгах джунглів» Кіплінга.

3. Творчість Дж. Конрада. Конфлікт хаосу і порядку. Роман «Лорд Джим». Сила і слабкість пострелігійного ідеалізму в новелі Конрада «Серце п'ятьми».

4. Жанр літературної казки в англійській літературі межі століть (О. Вайльд, Л. Керролл).

5. Екзотика пригод і романтика високих поривань до добра й справедливості у творчості Р. Л. Стівенсона.

6. Традиції та новаторство в детективній спадщині А. Конан Дойла.

7. Роль технічного прогресу в долі людства у творчості Г. Веллса.

Завдання

1. Прочитати твори і зробити записи в літературному щоденнику:

– Р. Кіплінга: роман «Кім», «Книга джунглів» (один на вибір студента), «Балада про Схід і Захід», новели (3–4 на вибір);

– Дж. Конрада: роман «Лорд Джим», повість «Серце п'їтьми»;

– Р. Л. Стівенсона «Острів скарбів»;

– Г. Веллса «Машина часу», «Людина-невидимець», «Війна світів»;

– казки про Алісу Л. Керролла;

– А. Конан Дойла (два – три оповідання про Шерлока Холмса).

2. Виписати в конспект дефініції основних понять літературознавства, потрібні для розгляду цієї теми: *неоромантизм; символізм; індивідуалізм; екзотика; фантастика; пригодницький роман; літературна казка, детектив.*

3. Утопія та антиутопія в науково-фантастичних повістях Г. Веллса «Машина часу», «Людина-невидимець». Проблематика, особливості творів.

4. Поміркувати: а) які злочини цікавлять Ш. Холмса; б) у чому сенс опозицій Холмс – злочинець, Холмс – Ватсон, Холмс – Лейстрейд.

5. Прочитати вірш Р. Кіплінга. Виконати літературознавчий аналіз.

Редьярд КІПЛІНГ

СИНОВІ (ЯКЩО...)

*Як вистойи, коли всі проти тебе –
Упали духом і тебе кленуть, і
Як всупереч усім ти віриш в себе,
А з їх невіри також візьмеш суть;
Якщо чекати зможеш ти невтомно,
Оббріханий – мовчати і пройти
Під поглядом ненависті, притому
Не грати цноти ані доброти;
Як зможеш мріять –
в мрійництво не впасти,
І думать – не творити думки культ,
Якщо Тріумф, зарівно як Нещастя,
Сприймеш як дим і вітер на віку;
Якщо стерпиш, як з правди твого слова
Пройдисвіт ставить пастку на простих,
Якщо впаде все, чим ти жив, і знову
Зумієш все почати – і звести;
Якщо ти зможеш в пориві одному
Поставить все на карту – і програть,
А потім – все спочатку, і нікому
Про втрати й слова навіть не сказать;
Якщо ти змушиш Серце, Нерви, Жили
Служити ще, коли уже в тобі*

СИНОВІ (Якщо...)

*Коли ти бережеш залізний спокій
всупір загальній паніці й клятьбі,
коли наперекір хулі жорстокій
між невірив ти віриш сам собі.
Коли ти вмієш ждати без втоми,
обмовлений, не станеш брехуном,
ошуканий, не піддаєшся злому
і власним не хизуєшся добром.
Коли тебе не порабують мрії,
в кормигу дум твоїй дух себе не дасть,
коли ти знаєш, що за лицедії –
облуда щастя й мажора нещастя.
Коли ти годен правди пильнувати,
з якої вже зискують махлярі,
розбитий витвір знову доробляти,
хоча начиння геть уже старі.
Коли ти можеш всі свої надбання
поставити на кін, аби за мить
проциндрити без жалю й дорікання –
адже тебе поразка не страшить.
Коли змертвілі нерви, думи, тіло
ти можеш знову кидати у бій,
коли триматися немає сили*

Усе згоріло, вигасло – лишилась
Одна лиш Воля – встоять в боротьбі;
Як зможеш гідно річ вести з юрбою
І з Королем не втрапиш простоти,
Якщо усі рахуються з тобою –
На відстані, яку відміриш ти;
Якщо ущерть наповниш біг хвилини
Снагою дум, енергією дій,
Тоді весь світ тобі належить, сину,
І більше: ти – Людина, сину мій.
Переклад Євгена Сверстюка

і тільки воля владно каже: стій!
Коли в юрбі шляхетності не губиш,
а бувши з королями — простоти,
коли ні враг, ні друг, котрого любиш,
нічим тобі не можуть дорікти.
Коли ти знаєш ціну щохвилини,
коли від неї геть усе береш,
тоді я певен: ти єси людина
і землю всю своєю назовеш.
Переклад В. Стуса

IF...

*If you can keep your head when all about you
Are losing theirs and blaming it on you;
If you can trust yourself when all men doubt you,
But make allowance for their doubting too:
If you can wait and not be tired by waiting,
Or, being lied about, don't deal in lies,
Or being hated don't give way to hating,
And yet don't look too good, nor talk too wise;
If you can dream – and not make dreams your master;
If you can think – and not make thoughts your aim,
If you can meet with Triumph and Disaster
And treat those two impostors just the same:
If you can bear to hear the truth you've spoken
Twisted by knaves to make a trap for fools,
Or watch the things you gave your life to, broken,
And stoop and build 'em up with worn-out tools;
If you can make one heap of all your winnings
And risk it on one turn of pitch-and-toss,
And lose, and start again at your beginnings,
And never breathe a word about your loss:
If you can force your heart and nerve and sinew
To serve your turn long after they are gone,
And so hold on when there is nothing in you
Except the Will which says to them: "Hold on!"
If you can talk with crowds and keep your virtue,
Or walk with Kings – nor lose the common touch,
If neither foes nor loving friends can hurt you,
If all men count with you, but none too much:
If you can fill the unforgiving minute
With sixty seconds' worth of distance run,
Yours is the Earth and everything that's in it,
And – which is more – you'll be a Man, my son!*

Література

1. Гиленсон Б. А. Герберт Уэллс: Провидение фантаста / Б. А. Гиленсон // История зарубежной литературы конца XIX – начала XX века : учеб. пособие / Б. А. Гиленсон. – 2-е изд., исправл. – М. : Академия, 2008. – 480 с.– Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://20v-euro-lit.niv.ru/20v-euro-lit/gilenson-izl-xix-xx-vek/glava-xv-gerbert-uells.htm>).
2. Гиленсон Б. А. Редьярд Киплинг: «Твой жребий — бремя белых" / Б. А. Гиленсон // Гиленсон Б. А. История зарубежной литературы конца XIX – начала XX века : учеб. пособие. – 2-е изд., исправл. – М. : Академия, 2008. – 480 с.– Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://20v-euro-lit.niv.ru/20v-euro-lit/gilenson-izl-xix-xx-vek/glava-xiv-redyard-kiriling.htm>).
3. Демурова Н. Керролл, Льюїс // Зарубіжні письменники : Енцикл. довідник. В 2 т. – За ред. Н. Михальської і Б. Щавурського. – Тернопіль : Богдан, 2006. – Т. 1. А – Київ. – С. 738–741. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://chtyvo.org.ua/authors/Schavurskyi_Borys/Zarubizhni_pysmennyku_entsyklopedychnyi_dovidnyk_Tom_1/).
4. Іонкіс Г. Кіплінг, Джозеф Редьярд // Зарубіжні письменники : енциклопед. довідник. У 2 т. – За ред. Н. Михальської і Б. Щавурського. – Тернопіль : Богдан, 2006. – Т. 1. А – Київ. – С. 747–754. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://chtyvo.org.ua/authors/Schavurskyi_Borys/Zarubizhni_pysmennyku_entsyklopedychnyi_dovidnyk_Tom_1/).
5. Кеба О. В. Проза Джозефа Конрада: проблематика і поетика екзистенціального світосприйняття : монографія / О. В. Кеба, Н. М. Шенкнехт. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2016. – С. 4–47, 66–137, 157–160. (бібліотека кафедри)
6. Кушнірова Т. В. Англійська література в культурологічному вимірі (модерний і постмодерний аспект): навч.-метод. посібник / Т. В. Кушнірова. – Полтава, 2017. – С. 13–16, 23–26. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Kushnirova.pdf>).
7. Михальська Н. Веллс, Герберт // Зарубіжні письменники : Енцикл. довідник. У 2 т. – За ред. Н. Михальської і Б. Щавурського. – Тернопіль : Богдан, 2006. – Т. 1. А – Київ. – С. 254–259.– Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://chtyvo.org.ua/authors/Schavurskyi_Borys/Zarubizhni_pysmennyku_entsyklopedychnyi_dovidnyk_Tom_1/).
8. Рокаш О. Стівенсон, Роберт Льюїс // Зарубіжні письменники : Енцикл. довідник. У 2 т. – За ред. Н. Михальської і Б. Щавурського. – Тернопіль : Богдан, 2006. – Т. 2. Л – Я. – С. 573–576.– Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://chtyvo.org.ua/authors/Schavurskyi_Borys/Zarubizhni_pysmennyku_entsyklopedychnyi_dovidnyk_Tom_2/).
9. «Серце п'ятьми» Джозефа Конрада. Матеріали для вивчення : навчально-метод. посібник / Упор. О. В. Кеба, Н. М. Шенкнехт, Р. М. Семелюк. – Кам'янець-

Подільський : Аксиома, 2016. – 220 с. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://drive.google.com/file/d/1sVHdFG8a1u_DgWG0LN9H_PsEPE21A0H0/view).

10. Хомутникова Е. А. Английская литература конца XIX – начала XX века : Уильям Сомерсет Моэм, Джозеф Конрад, Герберт Уэллс, Артур Конан Дойл. – Курган : Изд-во Курганского гос. ун-та, 2017. – С. 21–75. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://dspace.kgsu.ru/xmlui/bitstream/handle/123456789/4663/%D0%A5%D0%BE%D0%BC%D1%83%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%95%D0%90_2017_%D0%A3%D0%9F.pdf?sequence=1&isAllowed=y).

Практичне заняття 2.13 **ЕСТЕТИЗМ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ МЕЖІ XIX – XX СТ.** **ТВОРЧІСТЬ О. ВАЙЛЬДА**

План

1. Особливості літературної свідомості Англії в кінці XIX ст. Позитивістські та еволюційні ідеї, вплив французької літератури.
2. Життєвий шлях О. Вайльда.
3. Естетизм як основа світогляду і філософія життя О. Вайльда. Теорія естетизму у творчості («Занепад мистецтва брехні», «Пензль, перо й отрута» та інші есе, передмова до «Портрета Доріана Грея»).
4. Проблематика твору. Портрет – центральний образ роману. Образи роману та ідеї, утілені в них. Сенс життя й життєва поразка Доріана Грея.
5. Романтичні традиції в романі. Художні особливості твору. Парадоксальний гумор Вайльда.

Завдання

1. Прочитати твори «Портрет Доріана Грея», «Щасливий принц» О. Вайльда.
2. Виписати в конспект дефініції основних понять: *афоризм, естетизм, імпресіонізм, дендізм, інтелектуальний роман, парадокс, символізм, «чисте» мистецтво, есе, літературна казка, прерафаеліти.*
3. Дібрати цитати до образів Доріана Грея, лорда Генрі, Безіла.
4. Проаналізувати афоризми з передмови роману «Портрет Доріана Грея» О. Вайльда.
5. Визначити, з якими творами та героями ідейно споріднений роман О. Вайльда. Які вади сучасного суспільства відбито в образі Доріана Грея?
6. Чи наявні паралелі між історією Доріана та легендою про доктора Фауста? Чи уклав Доріан Грей угоду з дияволом?
7. Чому автор назвав роман не «Доріан Грей», а «Портрет Доріана Грея»?
8. Чому критики визнають, що фінальна сцена роману не відповідає естетиці О. Вайльда?
9. Символічна образність і моральний ідеал письменника в казці «Щасливий принц» (а також ще «Соловей і троянда», «Хлопчик-зірка»).
10. Підготувати індивідуальне повідомлення «Естетичні погляди англійських прерафаелітів як предтечі естетизму О. Вайльда».

Література

1. Астрахан Н. І. Художня філософія мистецтва у романі Оскара Вайльда «Портрет Доріана Грея» / Н. І. Астрахан // *Science and Education a New Dimension. Philology.* – 2016. – IV (17). – С. 11–15. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/n.i._astrachan_art_philosophy_of_art_in_the_novel_by_o._wilde_the_picture_of_dorian_gray.pdf).
2. Гиленсон Б. А. Оскар Уайльд: в поисках красоты // Гиленсон Б. А. *История зарубежной литературы конца XIX – начала XX века : учеб. пособие.* – 2-е изд., исправл. – М. : Академия, 2008. – 480 с.– Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://20v-euro-lit.niv.ru/20v-euro-lit/gilenson-izl-xix-xx-vek/glava-xiii-oskar-uajld.htm>).
3. Давиденко Г. Й. *Історія зарубіжної літератури XX ст. : навч. посібник* / Г. Й. Давиденко, Г. М. Стрільчук, Н. І. Гричаник. – 3-є вид. – Київ : Центр навч. літ., 2009. – С. 118–127. 335–340. <https://subject.com.ua/pdf/129.pdf> або – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://shron1.chtyvo.org.ua/Davydenko_Halyna/Istoriia_zarubizhnoi_literatury_KhKh_stolittia.pdf).
4. Лаврова А. О. *Поезія Оскара Вайльда* / А. О. Лаврова // *Фондові лекції викладачів факультету іноземної філології : навч. видання / За заг. ред. П. Л. Шулик, О. В. Кеби.* – Частина IV. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2016. – С. 134–146. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://drive.google.com/file/d/0B-FFTZes3hs_T1dJYUlkMU1VQms5WHJlQVU0WGFVdkdvemww/view?resourcekey=0-mzll5lrcu_qQjXc_vu--ow).
5. Луков В. А. *Феномен Уайльда: тезаурусний аналіз: научн. монографія* / В. А. Луков, Н. В. Соломатіна. – М., 2007.– Існує електронна версія (режим доступу: <http://19v-euro-lit.niv.ru/19v-euro-lit/lukov-solomatina-uajld/index.htm>).
6. Ніколенко О. *Імпресіоністичний інтертекст у романі О. Уайльда «Портрет Доріана Грея»* / О. Ніколенко, Г. Таловиря, І. Тимінська // *Філологічні науки.* – 2020. – № 32. – С. 41–48. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/15641/1/NIKOLENKO.pdf>).
7. Черноземова Є. *Вайлд, Оскар* / Є. Черноземова // *Зарубіжні письменники : Енцикл. довідник.* В 2 т. – За ред. Н. Михальської і Б. Щавурського. – Тернопіль : Богдан, 2006. – Т. 1. А – К. – С. 225–228.– Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://chtyvo.org.ua/authors/Schavurskyi_Borys/Zarubizhni_pysmennyku_entsyklopedychnyi_dovidnyk_Tom_1/).

Практичне заняття 2.14
ТРАДИЦІЙ І НОВАТОРСТВО
В ДРАМАТУРГІЇ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

План

1. Естетичні погляди М. Метерлінка. Полеміка з «театром ідей». Особливості драми М. Метерлінка. Драма «мовчання» й «очікування». П'єса «Синій птах».

2. Художні відкриття Чехова-драматурга. Новаторство в п'єсах А. П. Чехова.

3. Еволюція естетичних пошуків Г. Ібсена. Соціально-психологічний характер драми «Ляльковий дім» Г. Ібсена. Семантика назви. Композиція твору. Образ Нори. Авторська позиція в п'єсі. Роль підтексту. Символи в драматичному творі. Роль Ібсена в розвитку нової європейської драматургії.

4. Естетичні та філософські погляди Бернарда Шоу. Теорія нової драми в есеїстиці Б. Шоу (стаття «Квінтесенція ібсенізму»). Цикли «Неприємні п'єси», «Приємні п'єси». Жанр п'єси-дискусії. Особливості конфлікту. «Пігмаліон» Шоу: проблематика, система образів. Парадокс у Б. Шоу. Новаторство драматурга.

Завдання

1. Прочитати твори: «Ляльковий дім» Г. Ібсена, «Пігмаліон» Б. Шоу, «Синій птах» М. Метерлінка, «Чайка», «Вишневий сад» А. Чехова.

2. Виписати визначення основних понять: *драма, конфлікт, підтекст, композиція, ремарка, стиль, амбівалентність персонажів, зовнішня й внутрішня дія, інтелектуально-аналітична драма, хронотоп.*

3. Навести приклади фіналів кожного акту п'єси «Ляльковий дім», співвіднести їх зі структурою твору. Навести приклади підтексту в «Ляльковому домі», продемонструвати їхню роль у розкритті внутрішнього світу дійових осіб.

4. Підготувати повідомлення «Дика качка» Г. Ібсена і «Чайка» А. П. Чехова: спорідненість тематики, проблематики та художніх особливостей «нової драми» (індивідуальне завдання). (*індивідуальне завдання*)

5. Підготувати доповіді про статтю «Квінтесенція ібсенізму» Б. Шоу, «Герої Г. Ібсена і світова художня культура» (індивідуальне завдання).

Література

1. Азарова Л. Є. Проблема жіночого щастя та втрачених ілюзій за романом Г. Флобера «Пані Боварі» та п'єсою Г. Ібсена «Ляльковий дім» : монографія / Л. Є. Азарова, Н. Л. Клочко, Ю. В. Поздрань. – Вінниця : ВНТУ, 2014. – 86 с. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3632/azarova_klochko_pani_bovari.pdf?sequence=1).

2. Гиленсон Б. А. Бернард Шоу: «Интеллектуальный театр»/ Б. А. Гиленсон // Гиленсон Б. А. История зарубежной литературы конца XIX – начала XX века : учеб. пособие. – 2-е изд., исправл. – М. : Академия, 2008. – 480 с. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://20v-euro-lit.niv.ru/20v-euro-lit/gilenson-izl-xix-xx-vek/glava-xvi-bernard-shou.htm>).

3. Гиленсон Б. А. Генрик Ибсен: «Архитектор» «новой драмы» / Б. А. Гиленсон // Гиленсон Б. А. История зарубежной литературы конца XIX – начала XX века : учеб. пособие. – 2-е изд., исправл. – М. : Академия, 2008. – 480 с. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://20v-euro-lit.niv.ru/20v-euro-lit/gilenson-izl-xix-xx-vek/glava-xi-genrik-ibsen.htm>).
4. Гиленсон Б. А. Морис Метерлінк: Долгий полет синей птицы / Б. А. Гиленсон // Гиленсон Б. А. История зарубежной литературы конца XIX – начала XX века : учеб. пособие. – 2-е изд., исправл. – М. : Академия, 2008. – 480 с. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://20v-euro-lit.niv.ru/20v-euro-lit/gilenson-izl-xix-xx-vek/glava-ix-moris-meterlink.htm>).
5. Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури XIX – початку XX ст. : навч. посібник / Г. Й. Давиденко, О. М. Чайка. – 3-є вид. – К. : Центр навч. літ., 2009. – С. 202–206, 263–268. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://www.kafedragum-artcollege.edu.km.ua/Files/downloads/308686_0499D_davidenko_g_y_chayka_o_m_istoriya_zarubizhno_literaturi_xix.pdf).
6. Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури XX ст. : навч. посібник / Г. Й. Давиденко, Г. М. Стрільчук, Н. І. Гричаник. – 3-є вид. – Київ : Центр навч. літ., 2009. – С. 111–118, 152–164. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <https://subject.com.ua/pdf/129.pdf>).
7. Драматургія кінця XIX_XX ст. (Г. Ібсен, Б. Шоу, Б. Брехт): Матеріали до вивчення / І. Ю. Голубішко О. В. Кеба, П. Л. Шулик. – Кам'янець-Подільський : Абетка НОВА, 2006. – С. 3–90. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/804/%D0%94%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%BA%D1%96%D0%BD%D1%86%D1%8F%20%D0%A5%D0%86%D0%A5%20%E2%80%93%D0%A5%D0%A5%20%D1%81%D1%82.%20%28%D0%93.%20%D0%86%D0%B1%D1%81%D0%B5%D0%BD%2C%20%D0%91.%20%D0%A8%D0%BE%D1%83%2C%20%D0%91.%20%D0%91%D1%80%D0%B5%D1%85%D1%82%29%20%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%B2%D0%B8%D0%B2%D1%87%D0%B5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>).
8. Литература : учебник : в 2 ч. Ч. 1 / Г. А. Обернихина, А. Г. Антонова, И. Л. Вольнова и др.; под ред. Г. А. Обернихиной. – 3-е изд., стер. – М. : ИЦ «Академия», 2012. – С. 265–288. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://pl136ufa.narod.ru/dokum2/litra1.pdf>).
9. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – Київ : ВЦ «Академія», 2007. – 752 с. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://shron1.chtyvo.org.ua/Hromiak_Roman/Literaturoznavchyi_slovyk-dovidnyk.pdf).
10. «Новая драма» // Зарубежная литература конца XIX – начала XX века: учеб. пособие / В. М. Толмачёв, Г. К. Косиков, А. Ю. Зиновьева и др.; под ред. В. М. Толмачёва. – М. : АCADEMIA, 2003. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://20v-euro-lit.niv.ru/20v-euro-lit/literatura-19-20-veka-tolmachev/index.htm>).

11. Трутнева А. Н. «Пьеса-дискусия» в драматургии Б. Шоу конца XIX – начала XX века (проблема жанра) дис. ... канд. филол. наук, 10.01.03 – литература народов стран зарубежья (западноевропейская литература). – Н. Новгород, 2015. – 209 с.– Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://lunn.ru/sites/default/files/media/upr_NIR/dis_sov/01/trutneva/disser_trutneva_an.pdf).

Практичне заняття 2.15 **ЛІТЕРАТУРА США МЕЖІ XIX – XX СТ.**

План

1. Загальна характеристика розвитку американського реалізму. Неоромантизм в американській літературі.

2. Етапи творчого шляху Генрі Джеймса. Повість «Дейзі Міллер» у контексті ідейно-художніх пошуків Генрі Джеймса: сюжетно-композиційна організація, система образів, специфіка наративу. Етимологія і символізм імен. Критики про творчість Г. Джеймса.

3. Життєвий і творчий шлях О. Генрі. Тема «маленької людини у великому місті» в новелах О. Генрі. Аналіз новел «Дари волхвів», «Останній листок».

4. Творчість Джека Лондона. Неоромантизм, позитивізм, теорія сильної особистості у творчості Джека Лондона, вплив Ніцше і Спенсера. Тема Півночі в оповіданнях письменника. Роман «Мартін Іден»: філософська основа, проблематика, образи.

Завдання

1. Прочитати твори і зробити записи в літературному щоденнику:

- «Дейзі Міллер» Г. Джеймса;
- «Дари волхвів», «Останній листок» О. Генрі;
- «Мартін Іден» та два-три оповідання Джека Лондона.

2. Виписати дефініції основних понять: *модернізм, неоромантизм, символізм, реалізм, естетика позитивізму, індивідуалізм, психологізм, роман, повість, композиція, наратив, наратор, система персонажів.*

2. Прочитати «Дейзі Міллер» Г. Джеймса мовою оригіналу та зіставити наявні переклади твору іншими мовами. Поміркуйте, що означає, за повістю Джеймса, «бути американцем»? Аргументуйте. Простежте, як події, описані у повісті, пов'язані із життям письменника. Поясніть функціональне значення мотиву хвороби в повісті.

3. З'ясуйте, яким чином Г. Джеймс втілює властиву для нього «міжнародну тематику» в цій повісті. Які відмінності він визначає між європейськими та американськими символами та ідеалами? Поміркуйте, якою мірою Дейзі несе відповідальність за власну долю? Які моменти європейської культури вона не в змозі зрозуміти?

4. Скласти план характеристики Мартіна Ідена з однойменного роману Джека Лондона. Дібрати цитати з твору. Як співвіднесений цей образ з рисами американського національного характеру?

5. Пояснити тематику творчості «Мартін Іден»: теми мистецтва, митця («Пігмаліона»), золота (тема від Бальзака), самоутвердження особистості в боротьбі з природою та ін.

Література

1. Гиленсон Б. А. Американский роман: от Джеймса к Драйзеру // История зарубежной литературы конца XIX – начала XX века : учеб. пособие / Б. А. Гиленсон. – 2-е изд., исправл. – М. : Академия, 2008. – 480 с. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://20v-euro-lit.niv.ru/20v-euro-lit/literatura-19-20-veka-tolmachev/roman-ot-dzhejmsa-k-drajzeru.htm>).

2. Гиленсон Б. А. Генри Джеймс: добровольный экспатриант // Гиленсон Б. А. История литературы США: учеб пособие / Б. А. Гиленсон. – М. : ИЦ «Академия», 2003. – С. 181–194. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://padabum.com/d.php?id=45578>).

3. Гиленсон Б. А. Джек Лондон: реализм, одухотворенный романтикой // Гиленсон Б. А. История литературы США: учеб пособие / Б. А. Гиленсон. – М. : ИЦ «Академия», 2003. – С. 181–194. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://padabum.com/d.php?id=45578>).

4. Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури XX ст. : навч. посібник / Г. Й. Давиденко, Г. М. Стрільчук, Н. І. Гричаник. – 3-є вид. – Київ : Центр навч. літ., 2009. – С. 172–180, 196–201. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <https://subject.com.ua/pdf/129.pdf>).

5. Лаврова А. О. Американська реалістична література кінця XIX – початку XX століття (Лекція перша // Фондові лекції викладачів факультету іноземної філології : навчальне видання / За заг. ред. П. Л. Шулик, О. В. Кеби. – Частина VI. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2018. – С. 177–185. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/2051/Fondovi-lektsii-vykladachiv-fakultetu-inozemnoi-filolohii-Ch.V%D0%86.pdf?sequence=1&isAllowed=y>).

6. Повість Генрі Джеймса «Дейзі Міллер». Матеріали до вивчення : навчально-методичний посібник / упоряд.: О. В. Кеба, Р. М. Семелюк, М. В. Іконнікова. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2014. – С. 3–30, 139–160. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <https://drive.google.com/file/d/16epZ3Ui7ySVPpkEDA6F5YRx8T0F090C-/view>).

Практичне заняття 2.16

ТВОРЧІСТЬ ІВАНА ФРАНКА ТА МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

План

1. Соціально-політична ситуація на українських землях на межі XIX – XX ст. Творчість І. Франка, її жанрове та ідейно-художнє розмаїття. Іван Франко як науковець, видавець, педагог, публіцист, літературний критик.

2. Поезія І. Франка: збірки, жанри, цикли, поетика. Національне й загальнолюдське в поезії Каменяра. Поема «Мойсей» як заповіт українському народові (жанр, актуальність проблематики, образи). Притчево-алегоричне осмислення долі українського народу.

3. Проза й драматургія І. Франка: жанри, тематика. Роль Каменяра в розвитку української дитячої літератури. Перекладацька діяльність, традиції, новаторство І. Франка.

5. Творчість М. Коцюбинського. Синтез реалістичної, неоромантичної та імпресіоністичної поетики.

6. Новелістика М. Коцюбинського. Новела «Intermezzo» як «поезія у прозі»: автобіографізм, імпресіонізм, хронотоп, дійові особи, психологічний паралелізм.

7. Повість «Тіні забутих предків»: історія та джерела написання, сюжетно-композиційні особливості, реальні та ірреальні образи. Українське тлумачення теми про трагічну любов закоханих. Людина й природа в повісті.

Завдання

1. Прочитати твори І. Франка: «Гімн», цикл «Веснянки», «Каменярі», «Декадент», «Червона калино, чого в лузі гнешся?», «Ой ти, дівчино, з горіха зерня...», «Чого являєшся мені у сні?..», «Розвивайся ти, високий дубе...», «Грицева шкільна наука», «Малий Мирон», «Мойсей».

2. Прочитати твори М. Коцюбинського: «Intermezzo», «Тіні забутих предків», «Ялинка», «Харитя», «На камені», «Хвала життю», «Дорогою ціною».

3. Виписати дефініції понять: *поема, оповідання, гімн, літературна критика, притча, алегорія, рима, віршовий розмір, цикл віршів, романтизм, реалізм, естетизм, модернізм, імпресіонізм, народництво, образи-символи, соціально-психологічна новела, діалектизми, психологічний паралелізм, хронотоп.*

4. Проаналізувати зорові й слухові образи в «Intermezzo», кольорові образи у творі «На камені».

5. Виконати літературознавчий аналіз однієї з поезій І. Франка.

Іван ФРАНКО

Ой ти, дівчино, з горіха зерня...

*Ой ти, дівчино, з горіха зерня,
Чом твоє серденько – колюче терня?
Чом твої устонька – тиха молитва,
А твоє слово остре, як бритва?
Чом твої очі сяють тим чаром,
Що то запалює серце пожегаром?
Ох, тії очі темніші ночі,
Хто в них задивиться, й сонця не хоче!
І чом твій усміх – для мене скрута,
Серце бентежить, як буря люта?
Ой ти, дівчино, ясна зоре!
Ти мої радощі, ти моє горе!
Тебе кидаючи, любити мушу,
Тебе кохаючи, загублю душу.*

Іван ФРАНКО

Якби ти знав, як багато важить слово...

*Якби ти знав, як багато важить слово,
Одно сердечне, теплеє слівце!*

Глиbokі рани серця як чудово
Вигоює – якби ти знав оце!
Ти, певно б, поуз болю і розпуки,
Заціпивши уста, безмовно не минав,
Ти сіяв би слова потіхи і принуки,
Мов теплий дощ на спрагли ниви й луки, –
Якби ти знав!

Якби ти знав, які глибокі чинить рани
Одно сердите, згірднеє слівце,
Як чисті душі кривить, і поганить,
І троїть на весь вік, – якби ти знав оце!
Ти б злість свою, неначе пса гризького,
У найтемніший кут душі загнав,
Потіх не маючи та співчуття палкого,
Ти б хоч докором не ранив нікого, –
Якби ти знав!

Якби ти знав, як багато горя криється
У масках радості, байдужості і тьми,
Як багато лиць, за дня веселих, мисться
До подушки горючими слізьми!
Ти б зір свій наострив любов'ю
І в морі сліз незримих поринав,
Їх гіркість власною змивав би кров'ю
І зрозумів весь жах в людському безголов'ї,
Якби ти знав!

Якби ти знав! Та се знання предавне
Відчути треба, серцем зрозуміть.
Що темне для ума, для серця ясне й явне...
І іншим би тобі вказався світ.
Ти б серцем ріс. Між бур життя й тривоги
Була б несхитна, ясна путь твоя.
Як той, що в бурю йшов по гривах
хвиль розлогих,

Так ти б мовляв до всіх плачущих, скорбних, вбогих:
«Не бійтеся! Се я!»

Література

1. Дем'яненко Л. Г. Живопис і форми його присутності у прозі М. Коцюбинського // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. – 2014. – Випуск 24. – С. 271–281. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kdsm_2014_24_40).

2. Іван Франко у творенні української національної ідентичності: зб. наук. праць / голов. ред. О. О. Рафальський, П. М. Чернега. – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М.; К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2016. –

400 с. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2016/09/ivan_franko.pdf).

3. Історія української літератури XIX століття / За ред. М. Т. Яценка. – Київ, 1997. – Книга 3: навч. посібник. – С. 298–362. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://chtyvo.org.ua/authors/Yatsenko_MT/Istoriia_ukrainskoi_literatury_XIX_stolittia_Kn3/).

4. Історія української літератури. Кінець XIX – початок XX ст.: підручник / за ред. проф. О. Д. Гнідан. – У 2-х кн. – Книга 1. – Київ : Либідь, 2005. – С. 280–352. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://www.studmed.ru/gn-dan-o-d-red-stor-ya-ukra-nsko-l-teraturi-k-nec-xix-rochatok-xx-st-kniga-1_5c09e3326c7.html).

5. Навчально-методичний посібник з курсу «Історія української літератури кінця XIX – початку XX століття» / За ред. Г. Семенюка; упоряд. О. Романенко, Н. Янкова. – Київ, 2013. – 340 с. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <https://docplayer.net/53197153-Київський-національний-університет-імені-Тараса-Шевченка-інститут-філології-кафедра-новітної-української-літератури.html>).

6. Павлова А. К. Творчість І. Франка в контексті ідейно-естетичної переорієнтації української літератури II половини XIX ст. // Павлова А. К. Історія української літератури : курс лекцій / А. К. Павлова, О. П. Калита. – Ірпінь : УДФСУ, 2020. – С. 222–236. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5274/1/4802_IR.pdf).

7. Салій О. Призабута розвідка Леоніда Білецького (причинок до вивчення «гуцульського тексту» в українській літературі) // Українське літературознавство. – 2011. – Випуск 74. – С. 271–311. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://institutes.lnu.edu.ua/franko/wp-content/uploads/sites/7/ukr-literaturoznavstvo/74_2011/74_2011_o.saliy).

8. Стецик М. Поема Івана Франка «Мойсей» як лінгвоментальний феномен // Проблеми гуманітарних наук. Серія «Філологія». – Випуск 38. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://dspu.edu.ua/filol_gum/wp-content/uploads/2016/04/2016-16.pdf).

Практичне заняття 2.17

ХУДОЖНЬО-СТИЛЬОВІ ОБРІЇ ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

План

1. Особливості літературного процесу на зламі XIX і XX ст. Проблема традицій і новаторства. Ідейно-естетичні пошуки українських письменників. Особливості модернізму в українській літературі кінця XIX – початку XX ст.: стильові течії та напрями, представники.

2. Творчість Лесі Українки: джерела, тематика, жанри. Громадсько-просвітницька й літературно-критична діяльність поетеси.

3. Драма-феєрія «Лісова пісня»: жанр, історія написання, джерела, проблематика, міфологічні та реалістичні образи, неоромантичний характер твору.

4. Драматичні поеми Лесі Українки: проблематика, поетика, новаторство. Філософсько-естетичне осмислення проблем національної історії в драматичній poemі «Бояриня» (історія створення, образи).

5. Драматургія Лесі Українки в контексті західноєвропейської літератури. Перекладацька діяльність поетеси. Українська версія світової теми в драмі «Камінний господар» Лесі Українки. Значення творчості Дочки Прометея.

Завдання

1. Прочитати такі твори Лесі Українки: «Лісова пісня», «Бояриня», «Камінний господар», «Хотіла б я піснею стати», «Стояла я і слухала весну...», «І все-таки до тебе думка лине...», «Слово, чому ти не твердая криця...», «Contra spem spero!», «Сім струн», «Як я люблю оці години праці...».

2. Виписати дефініції понять: *модернізм, неоромантизм, імпресіонізм, експресіонізм, символізм, народництво, утилітаризм літературної творчості, громадянська лірика, пейзажна лірика, інтимна лірика, модернізм, неоромантизм, ліро-епічна поема, драма, драматична поема, драма-феєрія.*

3. Вивчити напам'ять один вірш (на вибір).

4. Прочитати вірші Лесі Українки. Виконати літературознавчий аналіз.

Відповідь

*Не жаль мені, що я тебе кохаю,
Та в нас дороги різно розійшлись.
Ні, не кажи, що зійдуться колись!
Не зійдуться, мій друже, я те знаю.
Моє кохання – то для тебе згуба:
Ти наче дуб високий та міцний,
Я ж наче плющ похилий та смутний, –
Плюща обійми гублять силу дуба.*

*Та без притулку плющ зелений в'яне,
Я не зав'яну, я знайду руїни,
Я одягну обдерті, вбогі стіни,
Зелений плющ оздобою їм стане.
В країну смутку вітерець прилине
І принесе мені луну розмови
Від мого дуба любого з діброви, –
І спогад любих літ повік не згине.*

5. Дібрати цитати для характеристики героїв «Лісової пісні» Лесі Українки.

6. Дібрати цитати для характеристики героїв твору «Бояриня» Лесі Українки.

Література

1. Бичко А. Леся Українка: світоглядно-філософський погляд / А. Бичко. – Київ : Укр. центр духовної культури, 2000. – 186 с. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <https://ua1lib.org/book/3294897/1bdd69?id=3294897&secret=1bdd69>).

2. Вірченко Т. Морально-етичні основи характеротворення у драматургії Лесі Українки: Монографія. – Київ : Акцент, 2007. – 164 с. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/20429/1/T.Virchenko_IF_%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F.pdf).

3. Жулинський М. Дні праці й ночі мрій: передмова // Українка Леся. Лісова пісня. – Харків : Фоліо, 2017. – С. 3–42 – Існує електронна версія (режим доступу вільний у: <http://elib.nlu.org.ua/object.html?id=10002>).

4. Зелененька І. Культурно-історичні та морально-етичні опозиції у драматичній поемі Лесі Українки «Бояриня». – Існує електронна версія (режим доступу вільний: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/34952/2/VNPK_INA_2021_Zelenenka_I-Kulturno_istorychni_ta_51-57.pdf).

5. Історія української літератури. Кінець XIX – початок XX ст.: підручник / за ред. проф. О. Д. Гнідан. – У 2-х кн. – Книга 1. – Київ : Либідь, 2005. – С. 181–245. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <https://www.studmed.ru/gn->

dan-o-d-red-stor-ya-ukra-nsko-l-teraturi-k-nec-xix-pochatok-xx-st-kniga-1_5c09e3326c7.html).

6. Колошук Н. Г. Драматургія Лесі Українки та «нова європейська драма» / Н. Г. Колошук. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <https://core.ac.uk/download/pdf/153578469.pdf>).

7. Моклиця М. В. Естетика Лесі Українки (контекст європейського модернізму) : монографія / М. В. Моклиця. – Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. – 242 с. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/733>).

8. Навчально-методичний посібник з курсу «Історія української літератури кінця ХІХ – початку ХХ століття» / За ред. Г. Семенюка; упоряд. О. Романенко, Н. Янкова. – Київ, 2013. – 340 с. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: <https://docplayer.net/53197153-Київський-національний-університет-імені-Тараса-Шевченка-інститут-філології-кафедра-новітньої-української-літератури.html>).

9. Хороб С. Українська модерна драма кінця ХІХ – початку ХХ ст. (неоромантизм, символізм, експресіонізм) : монографія/ С. Хороб. – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – 412 с. – Існує електронна версія (режим доступу вільний: https://shron1.chtyvo.org.ua/Khorob_Stepan/Ukrainska_moderna_drama_kintsia_KhKh_-_pochatku_KhKh_stolittia_neoromantyzm_symvolizm_ekspresionizm.pdf?PHPSESSID=chi1pvfus0calg96n4ges5hnp0).

СПИСОК ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ДЛЯ ЧИТАННЯ ЛІТЕРАТУРА ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Обов'язкова

1. Гофман Е. Т. А. «Крихітка Цахес на прізвисько Ціннобер», «Лускунчик і Мишачий король», «Золотий горнець», «Життєві погляди kota Мурра».

2. Гейне Г. «Книга пісень», «Німеччина. Зимова казка». «Романсеро». (по 5 віршів з кожної збірки)

3. В. Водсворт. Поезії («Нарциси», «До метелика», «Нас семеро», «До Мільтона», «Життєві теми»).

4. Блейк В. Пісні невідання. Пісні пізнання.

5. Колрідж С. Т. Поезії. Балада про старого Мореплавця.

6. Сауті Р. Поезії.

7. Шеллі П. Б. «Прометей звільнений». Поезії («Ода західному вітру», «Хмарина», «Озимандія», «Індійська серенада» («Індійська мелодія»), «Літо і зима», «Музика»).

8. Кітс Д. Поезії («Сонет про самотність», «Коник і цвіркун», «Сонет про море», «Як здумаю, що можу відійти...»).

9. Скотт В. «Айвенго». «Квентін Дорвард».

10. Байрон Дж. Г. Н. «Паломництво Чайльд Гарольда», «Мій дух, як ніч...», «Гяур», «Корсар», «Манфред», «Дон Жуан», «Мазепа».

11. Котляревський І. П. «Енеїда». «Наталка Полтавка».

12. Шевченко Т. Г. «Причинна», «Катерина», «Гайдамаки», «Сон («У всякого своя доля...»)), «Кавказ», «Єретик», «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє посланіє», «Ісаія. Глава 35», «Заповіт», «Мені однаково». «Назар Стодоля».
13. Ірвінг В. «Ріп Ван Вінкль», «Легенда Сонної Балки».
14. Купер Дж. Ф. «Останній з могікан». «Звіробій».
15. По Е. А. «Крук». «Дзвони». «Убивство на вулиці Морг». «Золотий жук».
16. Вітмен В. Збірка «Листя трави». («Себе я оспівую», «Для тебе, о демократіє...», «На березиморському уночі», «О капітане мій!», «Пісня різних професій»).
17. Мелвілл Г. «Мобі Дік».
18. Оноре де Бальзак. «Гобсек». «Батько Горію». «Євгенія Гранде». «Утрачені ілюзії».
19. Остін Дж. «Гордість та упередження».
20. Бронте Ш. «Джейн Ейр».
21. Бронте Е. «Грозивий перевал».
22. Джордж Еліот. «Сайлес Марнер».
23. Троллоп Е. Романи. (1 на вибір).
24. Дікенс Ч. «Домбі і син», «Пригоди Олівера Твіста», «Великі сподівання», «Різдвяні оповідання» («Різдвяна пісня в прозі»).
25. Текерей В. М. «Ярмарок марнославства».
26. Толстой Л. М. «Анна Кареніна».
27. Достоевський Ф. М. «Злочин і кара».
28. Кіплінг Дж. Р. «Кім», «Книга джунглів». «Балада про Схід і Захід». Новели.
29. Конрад Дж. «Лорд Джим». «Серце п'тьми».
30. Стівенсон Р. Л. «Острів скарбів».
31. Вайльд О. «Портрет Доріана Грея». «Щасливий принц». «Гранатовий будиночок».
32. Веллс Г. «Людина-невидимець». «Війна світів».
33. Керолл Л. «Аліса в країні див». «Аліса в Задзеркаллі».
34. Конан Дойл А. Два – три оповідання про Шерлока Холмса.
35. Джеймс Г. «Дейзі Міллер».
36. Франко І. Я. «Гімн», «Каменярі», «Ой ти, дівчино, з горіха зерня...», «Чого являєшся мені у сні?...», «Грицева шкільна наука», «Малий Мирон», «Мойсей», «Перехресні стежки».
37. Коцюбинський М. М. «Intermezzo», «Тіні забутих предків», «Ялинка», «Харитя», «На камені», «Хвала життю», «Дорогою ціною».
38. Леся Українка. «Лісова пісня». «Бояриня». «Камінний господар». «І все-таки до тебе думка лине...». «Слово, чому ти не твердая криця...». «Contra spem spero!»
39. Шоу Б. «Пігмаліон».
40. Чехов А. П. «Чайка». «Три сестри». «Вишневий сад».
41. Ібсен Г. «Ляльковий театр».
42. Метерлінк М. «Синій птах».
43. Генрі О. «Дари волхвів», «Останній листок».

44. Лондон Дж. «Мартін Іден». Оповідання.
Додаткова
46. Оноре де Бальзак. Шагренева шкіра.
47. Готорн Н. «Червона літера».
48. Грімм Я. та В. «Казки». (5 на вибір).
49. Гарді Т. «Тесс із роду д'Ербервіллів».
50. Гоголь М. В. «Вечори на хуторі поблизу Диканьки». «Шинель». «Мертві душі».
51. Грибоедов О. С. «Горе від розуму».
52. Гюго В. «Собор Паризької Богоматері».
53. Гаскелл Е. «Мері Бартон».
54. Золя Е. «Кар'єра Ругонів».
55. Меріме П. «Хроніка часів Карла IX». «Кармен». Дві – три новели.
56. Міцкевич А. «Кримські сонети». (5 віршів на вибір).
57. Лонгфелло Г. В. «Пісня про Гайавату».
58. Гі де Мопассан. «Життя» або «Любий друг» (2–3 новели на вибір студента).
59. Пушкін О. С. Вірші. Поеми. «Євгеній Онєгін». «Маленькі трагедії». «Повісті Белкіна».
60. Лермонтов М. Ю. «Герой нашого часу». Поеми. Вірші.
61. Жорж Санд. «Індіана».
62. Петьофі Ш. «Витязь Янош».
63. Стендаль Ф. Червоне і чорне. «Ваніна Ваніні».
64. Тургенєв І. С. «Батьки і діти». «Дворянське гніздо». «Ася». «Весняні води».
65. Флобер Г. «Пані Боварі».
66. Роллан Р. «Зачарована душа». «Жан-Крістоф». «Кола Брюньйон».
67. Бунін І. «Антонівські яблука». «Митине кохання».
68. Голсуорсі Дж. «Сага про Форсайтів» (1-а та 2-а книги).
69. Максим Горький. Казки про Італію (дві – три). На дні. Оповідання (два – три).
70. Гамсун К. «Пан». «Вікторія».
71. Гауптман Г. «Потонулий дзвін».
72. Чехов А. П. «Товстий і тонкий». «Іонич». «Хамелеон». «Людина у футлярі». «Палата №6».
73. Лондон Дж. «Біле ікло». «Поклик пращурів».
74. Поезії (Бодлер Ш., Верлен П., Рембо А., Малларме С.)
75. Дюма А. (батько). «Три мушкетери». «Граф Монте-Крісто».
76. Дюма А. (син). «Дама з камеліями».
77. Рільке Р. М. Вірші (на вибір).
78. Твен М. «Пригоди Тома Соєра».

ПИТАННЯ НА ЗАЛІК
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ»

1. Романтизм: часові межі, ознаки, представники.
2. Німецький романтизм. Творчість Г. Гейне: періодизація; особливості поетики; «Книга пісень», «Німеччина. Зимова казка», «Романсеро».
3. Своєрідність романтичного стилю Гофмана. Ідейно-художні особливості його повістей і романів: «Крихітка Цахес на прізвисько Ціннобер», «Життєві погляди kota Мурра», «Золотий горнець».
4. Література романтизму в Англії. Особливості поезії У. Водсворта, С. Т. Кольріджа, Р. Сауті, П. Б. Шеллі, Дж. Кітса.
5. Творчість Джорджа Байрона.
6. Творчість Т. Шевченка.
7. Романтизм у літературі США. В. Ірвінг – засновник американської новели.
8. Зрілий романтизм. Творчість Дж. Ф. Купера. Пенталогія про Шкіряну Панчошу – перша національна епопея. Образ Натаніеля Бампо.
9. Едгар Алан По: естетика, стиль, поезія, новелістика.
10. Пізній романтизм. Роман Г. Мелвілла «Мобі Дік, або Білий кит».
11. Творчість Оноре де Бальзака
12. Англійський реалізм. Творчість Джейн Остін як початок реалістичного роману в англійській літературі.
13. Творчість та естетичні погляди групи «Молода Англія». Творчість Б. Дізраелі.
14. Творчість сестер Бронте. Роман Ш. Бронте «Джейн Ейр».
15. Творчість А. Треллопа.
16. Творчість Джордж Еліот.
17. Творчість Чарльза Дікенса
18. Творчість В. М. Текерея. Роман «Ярмарок суєти»
19. Ідейно-художні пошуки в російському реалізмі II пол. XIX ст. Роман Льва Толстого «Анна Кареніна»
20. «Злочин і кара» Ф. М. Достоєвського як новий тип роману
21. Неоромантизм в англійській літературі початку XX ст.
22. Творча біографія Р. Кіплінга. Новелістика письменника.
23. Творчість Дж. Конрада.
24. Жанр літературної казки в англійській літературі межі століть (О. Вайльд, Л. Керролл).
25. Екзотика пригод і романтика високих поривань до добра й справедливості у творчості Р. Л. Стівенсона.
26. Традиції та новаторство в детективній спадщині А. Конан Дойла.
27. Роль технічного прогресу в долі людства у творчості Г. Веллса.
28. Естетизм в англійській літературі межі XIX – XX ст. Творчість О. Вайльда.
29. Традиції й новаторство в драматургії кінця XIX – поч. XX ст.
30. Література США межі XIX – XX ст.
31. Творчість І. Франка та М. Коцюбинського.
32. Художньо-стильові обрії творчості Лесі Українки.

СХЕМИ АНАЛІЗУ ТВОРІВ РІЗНИХ ЖАНРІВ

Схема аналізу художнього напрямку, течії, стилю

1. Визначення художнього напрямку.
2. Хронологічні межі його становлення й розвитку. Періоди (якщо є).
3. Основний принцип напрямку.
4. Ознаки (особливості філософських поглядів, естетики, художні засоби тощо).
5. Основні представники в літературі й інших видах мистецтва, їхні твори.

Схема літературознавчого аналізу прозового тексту

1. Соціально-історичні умови, час і місце написання твору. Задум письменника. Історія створення й видання твору. Назва твору.
2. Присвята, наявність епіграфа.
3. Місце у творчості автора (відповідно до творчих пошуків автора, його естетичних принципів).
4. Літературний рід (епос, лірика, драма).
5. Жанр твору.
6. Тема та ідея твору. Спільність / відмінність мотивів з іншими творами автора. Засоби вираження ідеї твору. Ступінь реалістичності.
7. Проблематика твору (містить указівку на світоглядні принципи автора).
8. Хронотоп.
9. Композиція.
10. Пафос твору (емоційна тональність). Психологізм.
11. Образна система (образи персонажів, образ наратора).
12. Художні особливості твору (тропи, стилістичні фігури тощо).
13. Засоби вираження ідеї. Авторська позиція і власна інтерпретація тексту.
14. Спільність / відмінність мотивів з творами інших авторів (у контексті національного та світового літературного процесу).
15. Естетична цінність твору. Літературно-критична оцінка твору. Власна думка студента про твір.

Схема літературознавчого аналізу уривку прозового тексту

1. Короткі відомості про твір, назву, автора, художній напрям твору.
2. Тема та ідея твору.
2. Місце епізоду в композиції твору, особливості дії та персонажів.
3. Структурно-сміслові зв'язки епізоду з подіями у творі.
4. Мікротема епізоду.
5. Участь персонажів у подіях, прийоми розкриття їхніх характерів.
6. Основна ідея епізоду, позиція автора. Зв'язок з головною ідеєю твору.
7. Особливості хронотопу,
8. Специфіка наративної манери автора. Художні засоби в уривку (лексика, тропи, синтаксичні фігури).
9. Роль поданого уривку в розвитку сюжету, у розкритті основної ідеї твору.

Схема літературознавчого аналізу поетичного тексту

1. Назва твору, прізвище автора. Назва збірки, до складу якої належить.
2. Соціально-історична ситуація, час і місце написання твору.
3. Історія створення поезії. Назва твору.
4. Присвята, епіграф (якщо є).
5. Місце у творчості автора.
6. Художній напрям, репрезентований цим твором.
7. Літературний рід і жанр твору.
8. Провідні мотиви твору.
9. Тема та ідея твору. Спільність мотивів з іншими творами автора.
10. Композиція. Хронотоп.
11. Пафос твору (емоційна тональність).
12. Образ ліричного героя та інших персонажів (якщо такі є).
13. Визначити ключові образи, указати спосіб їх появи в тексті (названі прямо, виникають у підтексті...).
14. Художні особливості твору (лексика, тропи, стилістичні фігури тощо).
15. Особливості віршової форми (строфіка, ритміка, віршовий розмір, типи рим, інтонація).
16. Засоби вираження ідеї. Авторська позиція і власна інтерпретація тексту.
17. Специфіка національного менталітету й культурних особливостей певної епохи.
18. Спільність / відмінність мотивів з творами інших авторів (у контексті національного й світового літературного процесу). Ідейно-естетична цінність твору.

Схема літературознавчого аналізу драматичного тексту

1. Соціально-історичні умови, час і місце написання твору. Задум письменника. Історія створення, постановки та видання твору. Назва твору.
2. Присвята, епіграф (якщо є).
3. Місце у творчості автора.
4. Літературний рід (епос, лірика, драма) і жанр твору (жанр визначає добір художніх засобів, масштаб відтворення дійсності).
5. Проблематика твору (містить указівку на світоглядні принципи автора).
6. Тема та ідея твору. Спільність мотивів з іншими творами автора.
7. Хронотоп.
8. Композиція. Тип конфлікту.
9. Пафос твору (емоційна тональність).
10. Образна система (образи дійових осіб). Засоби характеристики героїв.
11. Художні особливості твору (тропи, стилістичні фігури тощо).
12. Спільність / відмінність мотивів з творами інших авторів (у контексті національного та світового літературного процесу).
13. Естетична цінність твору. Літературно-критична оцінка твору. Власна думка студента про твір.
14. Місце твору у творчості письменника.

Приблизний план рецензії на книгу, виставу, фільм

1. Бібліографічний опис твору. Для книги: автор, назва, жанр, місце видання, видавництво, рік видання, кількість сторінок. Для вистави або фільму: назва, режисер-постановник, театр (якщо вистава), рік знімання фільму чи виходу вистави.
2. Коротко про автора / режисера.
3. Сюжет коротко.
4. Творчий задум автора та його втілення (тема, ідея, проблематика, спільне й відмінне постановки з книгою).
5. Жанр і композиція.
6. Оцінка майстерності акторів (для фільму чи вистави).
7. Актуальність і значення твору.
8. Письменницькі чи режисерські вдалі рішення, інтер'єр, декорації, музика, спецефекти тощо.
9. Позитивні ознаки, досягнення автора, режисера, акторів щодо розкриття ідеї.
10. Естетична цінність твору. Літературно-критична оцінка твору.
11. Особисті враження рецензента.
12. Зауваження, поради, побажання до автора, режисера, акторів.
13. Спільність / відмінність мотивів з творами інших авторів (у контексті національного та світового літературного процесу).
14. Загальна оцінка книги, вистави, фільму.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Алегорія – різновид інакомовлення, коли конкретний життєвий образ використовують для вираження абстрактного поняття. Алегорична форма наявна в художніх жанрах, орієнтованих на чітко сформульовану мораль (байка, притча, прислів'я, загадка, утопія та антиутопія): лисиця – хитрість, вовк – жадібність і жорстокість, ягня – беззахисність.

Байронічний герой – тип літературного героя, створений Дж. Байроном: самотня, розчарована людина (часто із загадковим минулим), який поводить себе гордовито, зневажає суспільство, яке відштовхнуло її і якому намагається помститися, волелюбний бунтар із сильним характером, вразливою душею, глибокими та сильними почуттями, одержимий «світовою скорботою». Такий герой мрійник, ідеаліст, відкидає суспільні закони. Це винятковий характер, що діє за виняткових обставин.

Балада (франц. *ballade* < прованс. *ballar* – танцювати) – ліро-епічний жанр з історико-героїчним, фантастичним або соціально-побутовим змістом. Особливості: віршова форма, стислість, мала кількість подій і дійових осіб (2–3), драматичний сюжет, переважно трагічний конфлікт, ліризм, прийом метаморфози (фантастичного перетворення), вираження норм моралі.

Відродження, або Ренесанс (від лат. *відроджуюсь*), – епоха в історії європейської культури та мистецтва XV – поч. XVII ст., започаткована в Італії в XIV ст. Це період переходу від Середньовіччя до культури Нового часу. Цій добі властиві такі ознаки: антропоцентризм (інтерес до людини та її діяльності, культ людської особистості), гуманістичний світогляд, інтерес до національних мов, світський характер, зацікавлення народною творчістю й античними літературними зразками, ясність і простота естетичного мислення. Митці виборюють право змінювати, удосконалювати доквілля за естетичними законами. Представники: Ф. Петрарка, Дж. Боккаччо, Еразм Роттердамський, Ф. Рабле, Ф. Війон, М. де Сервантес, В. Шекспір, Станіслав Оріховський та ін.

Героїчний народний епос – фольклорні твори, у яких змальовано зіткнення героя з ворогом, яке закінчується перемогою героя, а також завзяття народу в боротьбі з ворогом, злом, соціальним і національно-релігійним гнобленням, прославляються розум, сила, мужність героя. Образи створюються відповідно до народних уявлень й уподобань. Приклади – «Іліада» та «Одіссея» Гомера, «Енеїда» Вергілія.

Гротеск – сатиричний художній прийом у літературі й мистецтві, що створюється шляхом навмисного карикатурного спотворення, порушення форм і розмірів предметів, перебільшення чи применшення зображуваного, поєднання контрастів (реального з фантастичним, трагічного зі смішним).

Гумор – різновид комічного, що полягає в доброзичливому осміюванні здебільшого деяких недоліків загалом позитивних явищ, окремих смішних рис у характері особи (в античній поезії – стопа із трьох складів з першим довгим і двома короткими складами).

Декаданс, декадентство (фр. *decadence* от лат. *decadentia* – занепад) – назва кризових явищ західноєвропейської та російської культур II половини

XIX – початку XX століть, яким властиві передчуття перехідного періоду («кінця століття»), усесвітнього занепаду, «пришвидшення історії», переоцінення цінностей, тому виникають нові художні тенденції з настроями песимізму, зневіри, розчарування, з ознаками естетизму, індивідуалізму, аморалізму. Існував насамперед у вигляді деяких елементів у творчості певних письменників (Ш. Бодлер, Ж.-К. Гюїсманс, О. Вайльд, К. Бальмонт).

Детектив (англ. *detective* – агент розшуку, з лат. *detectio* – розкриття) – пригодницький художній твір (найчастіше прозовий), що описує розкриття загадкової події, переважно злочину. Популярні автори цих творів – Едгар По, Вілкі Коллінз, Артур Конан Дойл, Агата Крісті, Ж. Сіменон, Ю. Смолич та ін.

Драма – 1) рід літератури, у якому розповідь про події та переживання замінено їх наочним зображенням на сцені, а характери персонажів розкрито через діалоги, монологи, учинки; 2) власне драматичний твір, в основі якого – гострий, напружений конфлікт і складні переживання персонажів, але без трагічного.

Експресіонізм (франц. *expression* – вираження, виразність) – літературно-мистецький напрям, що постав на початку XX ст. у Німеччині насамперед у малярстві, а потім поширився на інші види мистецтва. Серед ознак напряму – суб'єктивізм зображення, ірраціональність, інтуїтивізм осягнення світу, зображення не тільки миттєвого враження людини від події, але й фізичного та емоційного стану натури, «нервова» емоційність, деформація форм, різка контрастність змалювання, фрагментарність, гротескність, оновлення формально-стилістичних засобів, мотив «маленька людина у великому байдужому місті». Поширений у Німеччині, Росії. Представники: Г. Тракль, Ф. Кафка, М. Брод, Р. М. Рільке, В. Стефанік, Т. Осьмачка, Ю. Клен.

Епопея – значний за обсягом епічний твір, у якому всебічно відтворено визначні історичні події, що вплинули на життя різних поколінь певного народу.

Епос – один із трьох родів літератури (разом з лірикою та драмою), де широко відтворено події минулого в житті людини й соціуму, змальовано характери. Виокремлюють епічні твори різного обсягу (великі, середні, малі). Епічні твори мають сюжет, змальовують певний художній простір протягом певного художнього часу.

Естетизм – 1) узагальнена назва літературно-мистецьких течій, які у власних маніфестах висувають насамперед естетичні програми, естетичні особливості мистецтва (символісти та ін.); 2) філософська теорія, яка обстоює пріоритет мистецтва, його іманентну сутність, художню автономність, самодостатність, вічну красу і силу. У художніх творах естетизм виявляється у художньому втіленні важливих світоглядних проблем, у схильності персонажів та оповідача до самоаналізу, у розкритті інтелектуального драматизму мислителів. Основні жанри – філософський роман, медитативна лірика тощо. Представники естетизму: Т. Готье, Ш. Бодлер, О. Вайльд та ін.

Жанр – історично сформований, усталений тип літературного твору (ширше – кожного виду мистецтва), що має свої особливості. Найчастіше виокремлюють ліричні (пісня, елегія), епічні (роман, повість, оповідання, казка), драматичні жанри (трагедія, комедія, власне драма тощо).

Імпресіонізм (франц. *impression*– враження) – модерністський художній напрям, що передбачає безпосереднє фіксування миттєвих вражень і переживань від споглядання дійсності. Виник у французькому малярстві в останній третині ХІХ ст., у літературі виявлявся ще й у першій третині ХХ ст. Митці ставили за мету передати миттєві рухи, плинність форми, враження від яскравих образів, відтворити кольори, світлотіні, звукові барви реальності, тому у творах наявні суб'єктивність, уривчастість, фрагментарність зображення, ліричні монологи, незакінчені думки, увага до деталей та пейзажів. Представники: П. Верлен, О. Вайльд, К. Гамсун, М. Коцюбинський, М. Хвильовий.

Іронія (грец. *eironeia*– удавання) – прихована насмішка, тобто образний вислів, у якому спостерігаємо невідповідність прямого змісту висловлювання і його прихованого значення: *Він такий «гарний»!*

Історичний роман – епічний твір, який художньо відтворює певну епоху, поєднуючи історичну правду з художнім вимислом, домислом, історичних осіб з вигаданими. Часто може використовуватися для проєкції історичних подій на злободенні проблеми сучасності з виховною метою. Родоначальник жанру – В. Скотт. Серед авторів історичних романів – П. Куліш, С. Скляренко, П. Загребельний та ін.

Комедія – один із трьох різновидів драми, у якому за допомогою комічного змальовують смішне, висміюють вади людей або недоліки соціально-побутових явищ.

Комічне – естетична категорія: смішне в житті та його відображення в художній творчості. Форми комічного – гумор, іронія, сатира, сарказм, гротеск.

Композиція – структура твору, тобто сукупність взаємопов'язаних елементів твору, розміщених у певній послідовності, продумане розгортання подій і взаємодія персонажів.

Конфлікт – важливий компонент літературного тексту, який є основою сюжету й полягає у зіткненні протилежних поглядів, інтересів, персонажів у творі.

Кульмінація – момент найвищого емоційного напруження у творі, коли конфлікт досягає найбільшої гостроти, характери героїв розкриваються максимально. Переламний момент у розвитку сюжету, після чого напруження спадає.

Лірика – рід художньої літератури (окрім епосу та драми), у якому завдяки естетичному переживанню осягають сутність людського буття, створюють новудійсність, структуровану за законами краси. Головний об'єкт уваги – внутрішній світ людини, її роздуми, почуття, переживання. Ліричні твори переважно невеликі, мають віршову форму, образні та емоційні. За змістом виділяють громадянську, філософську, інтимну, пейзажну лірику тощо.

Ліричний герой – умовна дійова особа, думки й почуття якої виражено в ліриці; друге ліричне Я поета (ліричний герой не ототожнюється з поетом, він живе своїм життям у новій художній дійсності).

Ліро-епос – міжродове синтетичне жанрове утворення, це віршові розповіді про вчинки, переживання героя чи героїв і водночас про переживання поета-оповідача. У таких творах (думах, байках, поемах) наявний розгорнутий сюжет (ознака епічних творів) і змалювання переживань персонажа, думки й почуття автора про його ставлення до описуваного (риса ліричних творів).

Метафора – образний вислів, у якому ознаки одного предмета чи дії перенесено на інший за схожістю. Це приховане порівняння: *барабанить дощ*.

Метонімія (грец. *metonymia* – перейменування) – образний вислів, у якому назву одного предмета чи явища замінено іншою на основі суміжності: *читати Шекспіра, ходить у шовках, чайник кипить*.

Модернізм(фр. *сучасний, найновіший*) – сукупність літературних напрямів кінця останньої третини ХІХ ст. – першої третини ХХ ст., який відзначався суб'єктивізмом, психологізмом, антиреалістичною спрямованістю, експериментаторством, пошуком нових форм у мистецтві й літературі (пріоритет форми над змістом), створенням власних міфів, тяжінням до умовних засобів, наданням переваги творчій інтуїції, поцінюванням ліричних форм, прагненням до радикального оновлення мистецтва й створення нової художньої реальності, Складники модернізму – символізм, імпресіонізм, неоромантизм тощо. Представники: Ш. Бодлер, А. Рембо, П. Верлен, О. Вайльд, М. Метерлінк, Микола Вороний, М. Коцюбинський та ін.

Напрямок літературний – сукупність спільних тенденцій і засадних ознак, утілених у творах різних письменників, близьких за світоглядами, естетично-філософськими підходами до відтворення дійсності, шуканнями літературного героя тощо. Це бароко, класицизм, сентименталізм, романтизм, реалізм та ін.

Натуралізм – художній напрям у мистецтві й літературі останньої третини ХІХ ст., що детально й безпристрасно змальовував життя, а також фотографічно описував фізіологічні аспекти людського існування. Пояснював особливості людського характеру біологічними, спадковими та соціальними чинниками. Автор постає як дослідник, спостерігач. Виник у французькій літературі. Представники: Е. Золя, Гі де Мопассан, Ж. К. Гюїсманс та ін.

Неоромантизм – умовна назва романтичних течій і тенденцій у європейських та американських літературах кінця ХІХ – початку ХХ ст., що виникли здебільшого як реакція на позитивізм в ідеології та реалізм і натуралізм у мистецтві. Головна особливість – конструктивна спроба подолати розрив між ідеалом і дійсністю. Відродили деякі особливості романтизму (культ ірраціонального, потяг до фантастики, культ почуттів). Представники: Р. Стівенсон, Дж. Р. Кіплінг, Дж. Конрад, Леся Українка та ін.

Новаторство – це пошук нових шляхів у поступальному розвитку літератури, що викликає значні зміни в літературних традиціях, відмову від старих традицій і створення нових. Можливе лише в творчості найбільш талановитих письменників, які глибоко відчувають вимоги доби, наперед прогнозують хід її розвитку. Новаторство тем, проблем, композиції, художніх форм. Серед новаторів – видатні письменники Гомер, Есхіл, Данте, Мольєр, Й. В. Гете, Т. Шевченко, Дж. Джойс та ін.

Оповідання – малий за обсягом прозовий твір, який має динамічний розвиток сюжету, зображує один чи декілька епізодів із життя персонажів. У такому творі декілька дійових осіб, події відбуваються в обмеженому часі, мотивацію вчинків майже не розкрито, описів мало, характери вже сформовані, розповідь часто від особи оповідача.

Пафос – емоційний настрій художнього твору, пристрасне переживання, які підкреслюють ставлення оповідача до того, про що він розповідає.

Повість – середній за обсягом епічний прозовий твір, що змальовує досить широку картину життя невеликої кількості дійових осіб, має однолінійний сюжет, групування персонажів і концентрування подій навколо головного героя, менший за колом проблем, ніж роман.

Поема – ліро-епічний твір з розвинутим сюжетом і ліричними відступами.

Поетика – наука про систему зображально-виражальних засобів у письменстві, будову літературних творів, а також це система стилістичних особливостей, принципів і форм, властивих творчості одного автора (напряму).

Притча – алегоричний твір із чітко вираженою мораллю, повчанням.

Проблематика – сукупність проблем, порушених автором у творі, яка виявляє авторську концепцію світу й людини, його ціннісні переконання.

Проза – мова й літературні твори, не підпорядковані правилам метрики (невіршовані). Виникла пізніше за поезію та драму.

Просвітництво – доба в історії розвитку літератури, ідейно-естетичний рух XVII–XVIII ст., якому властиве ствердження досконалості, гармонійної влаштованості світу та людини, яку природа обдарувала різноманітними талантами, здібностями. Основою визнано моральність, науку, знання. Нова людина, самостверджуючись у житті й прагнучи особистого щастя, спирається на високу мораль, відступи від якої – трагічний парадокс життя. Література просвітницького раціоналізму – свідомий засіб виховання і пропаганди. Представники: Д. Дефо, Дж. Свіфт, Г. Філдінг, Вольтер, Д. Дідро, П. Бомарше.

Реалізм – ідейно-художній напрям у літературі й мистецтві XIX ст., що виявився в прагненні письменників правдиво відтворити дійсні події, життя й характер своїх сучасників, змалювати вплив соціально-історичних обставин на формування духовного світу особистості. Серед ознак: прагнення до об'єктивності, переорієнтація з минулого на сучасність, конкретно-історичний підхід до явищ, типізація дійсності як універсальний спосіб художнього узагальнення, розуміння історії як поступального руху, конфліктність як сюжетно-композиційний спосіб формування художньої правди, домінування прозових жанрів. Представники: О. де Бальзак, Стендаль, сестри Бронте, Ч. Дікенс, В. Текерей, Т. Шевченко, Ф. Достоєвський, І. Нечуй-Левицький, Панас Мирний, І. Франко, А. Чехов.

Ремінісценція (лат. *reminiscentia* – спогад) – відчутний у літературному творі відгомін яких-небудь мотивів, образів, деталей тощо іншого літературного твору. Може виявлятися в схожості композиції, стилістики, фразеології. Ремінісценції бувають явними (пряме цитування) й опосередкованими, підтекстовими. У більшості випадків не усвідомлюються авторами. Прийом розрахований на пам'ять та асоціативне сприймання читача.

Роман – великий епічний художній твір, здебільшого прозовий, що розгорнуто описує життя й формування характеру головного героя, подає значну кількість дійових осіб і розгалужений сюжет, усебічно змальовує

складні життєві конфлікти. Відрізняється від повісті обсягом, складністю змісту й більш широким охопленням описуваних явищ.

Романтизм – напрям у літературі та мистецтві I чверті XIX ст., який має такі риси: відмова від реалістичних принципів зображення, культ почуттів, увага до внутрішнього світу героїв, протиставлення буденному життю високих ідеалів, незвичайні герої в незвичних обставинах, цікавість до епохи Середньовіччя, національної історії та фольклору, поцінування творчої свободи й фантазії, зображення розчарованих героїв. Найвищою цінністю проголошено мистецтво. Відкинуто нормативність, раціоналізм, Представники: Г. Гейне, Е. Гофман, Дж. Байрон, П. Б. Шеллі, В. Скотт, В. Гюго, Е. А. По, ранній Т. Шевченко, М. Лермонтов.

Романтична двосвітовість – співіснування в межах одного тексту ідеального й реального світів із прозорими кордонами між ними, можливість переходу з одного світу до іншого (у творчості Е. Гофмана та інших романтиків).

Сарказм – засіб сатиричного викриття негативного в житті, гнівна, дошкульна викривальна насмішка, вияв крайньої ненависті чи презирства до зображуваних явищ і людей. *Ви неробучі, загребуці руки...* (І. Франко).

Сатира – спосіб відображення дійсності, що передбачає осудливе осміювання негативного, а також твір викривального характеру.

Сентименталізм (франц. *почуття, чуттєвість, чутливість*) – напрям у європейській літературі II половини XVIII– початку XIX ст., що заперечував раціоналізм, культивував увагу до почуттів та емоцій «середньої» людини, ідеалізував стосунки, зображував любов до ближнього як джерело доброчесності. Представники: Лоренс Стерн, Роберт Бернс, Ж.-Ж. Руссо, С. Річардсон, М. Карамзін, частково І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненкота ін.

Середньовіччя – період в історії західноєвропейської літератури V–XV ст., якому властиві домінування християнської ідеології, застосування біблійних символічно-алегоричних образів, меланхолійність, надмірна чутливість, процвітання героїчного епосу, куртуазної поезії, рицарського роману. Найвідоміший представник – Аліг'єрі Данте.

Символ – художній образ, що умовно відтворює усталену думку, певну ідею або почуття. Символи: *весна – символ народження, вітер – свобода, калина – Україна, сонце – життя.*

Символізм (грец. *символон* – умовний знак, натяк) – художній напрям модернізму (1870–1910-і роки), який виник у Франції, ґрунтувався на філософських ідеях А. Шопенгауера, Ф. Ніцше та в якому конкретний художній образ перетворюється на багатозначний символ. Головними рисами напряму є бунт проти консервативної моралі, визнання інтуїції як основи пізнання світу та мистецтва як виразника, прагнення пізнати таємничі зв'язки між явищами, предметами, почуттями, наявність символів та алегорій, застосування натяків, увага до підсвідомого та сексуального, умовність, культ екзотичних і заборонених тем, культ слова як такого, надмірні формалізм та естетство (захоплення витонченими формами поезій), ускладнені образи та асоціації, мелодійність мови. Представники: Ш. Бодлер, П. Верлен, А. Рембо, С. Малларме (Франція),

М. Метерлінк (Бельгія), О. Вайльд (Англія), М. Пшибишевський (Польща), В. Брюсов, К. Бальмонт, Д. Мережковський, О. Блок (Росія), українці О. Кобилянська, О. Олесь, М. Вороний, Г. Чупринка, П. Карманський, В. Пачовський та ін. (український символізм міцно переплетений із неоромантизмом).

Стиль – 1) ідейно й художньо зумовлена спільність художніх засобів певного напрямку або епохи; 2) індивідуальна манера викладу, своєрідні ідейно-художні особливості творчості митця; 3) функціональний різновид мови (стиль мови) – сукупність мовних засобів, зумовлених метою й ситуацією висловлювання.

Сюжет – послідовність і зв'язок в описі подій, у розвитку яких автор розкриває характери персонажів, зміст твору.

Тематика – сукупність тем у художньому творі або творчості певного автора.

Трагедія – драматичний жанр, в основу якого покладено особливо напружений, непримиренний конфлікт героя, який прагне втілити свої наміри, з непереборними обставинами, що не дають йому змоги це зробити. Часто завершується смертю героя. Трагедіям властиві піднесений характер зображення героя, філософський зміст, порушення питань людського буття, руху історії, морального стану соціуму, змалювання сильних, вольових героїв.

Традиція – передавання художнього досвіду від одного покоління письменників до іншого, його творче використання в історії культури.

Фабула – хронологічно послідовне зображення подій у художньому творі.

Фольклор (англ. *folk-lore*, букв. – народна мудрість; народне знання), або **усна народна творчість** – колективна творча діяльність народу, яку репрезентують різні види мистецтва: усна словесна творчість, музичні вокальні твори, танці, хороводи, драма, народна архітектура та декоративно-ужиткове мистецтво. У вузькому значенні – усна народна словесність, яка має такі риси: традиційність, варіативність, синкретизм, анонімність авторства. Серед фольклорних жанрів – казки, прислів'я, думи, колядки, замовляння.

Футуризм (лат. *futurum* – майбутнє) – авангардистський напрям першої третини ХХ ст., якому притаманні заперечення традицій у мистецтві, прагнення до його деестетизації та дегуманізації, бунтарство, експериментаторство, культ урбанізму, техніки, грубих речей. Виник в Італії 1909 р. Представники – італієць Томазо Марінетті, росіяни І. Север'янін, В. Маяковський, В. Хлебников, українські письменники Михайль Семенко, О. Влизько, С. Гординський.

Хронотоп, або часопростір – взаємозв'язок часових і просторових зв'язків у художньому творі.

Художній образ – специфічна форма естетично-чуттєвого освоєння (сприйняття й відображення) та перетворення (моделювання) дійсності, конкретно-чуттєве уявлення, що діє водночас на почуття і свідомість. Художній образ спрямований на реципієнта і розрахований на його уяву, співтворчість, емоційну реакцію, роботу думки. Цю картину дійсності (матеріальної та духовної) автор створює у своїй уяві за допомогою вимислу, що відтворює загальні риси явищ, предметів, осіб у конкретній формі відповідно до авторського світогляду і майстерності.

Виробничо-практичне видання

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

щодо проведення практичних занять та організації самостійної роботи
з навчальної дисципліни

**«ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ
ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ»**

У 3 частинах

*(для студентів I курсу денної форми навчання першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти, спеціальності 035 – Філологія. Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська)*

Частина 2

Укладачі

МИХАЙЛОВА Тетяна Віталіївна
СТАРОДУБЦЕВА Людмила Геннадіївна

Відповідальний за випуск *О. Л. Ільєнко*
За авторською редакцією
Комп'ютерне верстання *Т. В. Михайлова*

План 2021, поз. 532 М

Підп. до друку 01.11.2021. Формат 60 × 84 / 16.
Електронне видання. Ум. друк. арк. 3,5.

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002.
Електронна адреса: office@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 5328 від 11.04.2017.